

พระราชกรณียกิจในด้านการประพันธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ละครพูดในสมัยแรกและในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1 พระราชกรณียกิจในด้านการประพันธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระปรีชาสามารถทางอักษรศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มปรากฏตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ ขณะที่ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ พระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ ผู้เป็นพระอาจารย์พิเศษประจำพระองค์ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงไม่พระทัยทางอักษรศาสตร์โดยเฉพาะ ทรงเรียนภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดีจึงทรงสามารถถอดหนังสือรายสัปดาห์สำหรับเด็กชื่อ "เดอะ สกรีช เออด" (The Screech Owl) และหนังสือประจำสัปดาห์ชื่อสมาคม (สมาคมนักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ) ชื่อ "เดอะ ลูคเกอร์ ออน" (The Looker-On) ซึ่งเป็นหนังสือที่ให้กำเนิด "สมาคมนักนิพนธ์" ขึ้นภายหลัง ต่อมาเมื่อทรงเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) พระองค์ได้ทรงพระนิพนธ์เรื่องสงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์ (War of the Polish Succession) เป็นภาษาอังกฤษ ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง ต่อมาได้มีผู้แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส และพระยาบุรุษรัตนราช (ชวน สิงหนเสนี) ได้แปลเป็นภาษาไทยแล้วถวายให้ทรงตรวจแก้

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร) ได้เสด็จกลับจากประเทศอังกฤษแล้ว พระองค์ประทับ ณ พระราชวังสราญรมย์ ณ ที่นี้พระองค์ทรงตั้ง "ทวีปัญญาสโมสร" และออกหนังสือพิมพ์รายคาบฉบับหนึ่งชื่อ "ทวีปัญญา" นอกจากพระองค์จะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ แล้วยังทรงชักชวนข้าราชการผู้มีสติปัญญาให้ช่วยกันเขียนเพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดการไขปัญหาความคิดมากขึ้น ทั้งยังทรงตั้งสมาคมละครสมัครเล่นและโรงละครทวีปัญญา นอกจากหนังสือพิมพ์รายคาบ "ทวีปัญญา" สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชยังทรงออกหนังสือพิมพ์อื่นอีก เช่น อัมพวะสมัย และเมื่อได้เสด็จขึ้นครองราชย์แล้วได้ทรงออกหนังสือรายปักษ์คู่สัตตมิต หนังสือพิมพ์รายวันคู่สัตตสมัย คู่สัตตลักชี (Dusit Recorder) หนังสือพิมพ์รายเดือนสมุทรสาร จดหมายเหตุเลื้อป่า จดหมายเหตุของราชนาวิสมาคม เป็นต้น

ในรัชสมัยของพระองค์กิจการหนังสือพิมพ์เป็นที่แพร่หลายมากมีหนังสือพิมพ์อื่น ๆ อีกหลายฉบับ เช่น หนังสือพิมพ์ไทย¹ หนังสือพิมพ์แบงคอกไทม์ (Bangkok Time)² หนังสือพิมพ์สยามออฟเซอร์เวอร์ (Siam Observer) กรุงเทพฯ เคลลีเมล์³ สยามไมตรี แม่น้ำกิ่งป่อตงฮัวมินป่อ⁴ จีนโนสยามวารศัพท์ ไทยใหม่ บางกอกการเมือง สยามราษฎร์ สยามศักดิ์ และเกราะเหล็ก เป็นต้น พระราชชนิพนธ์ที่ลงความหนังสือพิมพ์มักจะเป็นประเภทบทความซึ่งทรงด้วยพระราชประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อให้พลเมืองตระหนักถึงความเป็นไทยและรู้จักหน้าที่ของตน เช่น เรื่องเมืองไทยจึงตื่นเถิด เพื่อให้เห็นภัยของชาวจีนในเมืองไทย เช่น เรื่องยิวแห่งบูรพาทิศ หรือเพื่อชักชวนประชาชนให้ความร่วมมือในการจัดหาสาธารณสมบัติต่าง ๆ เช่น เรือรบ เป็นต้น และในกรณีที่มีผู้อื่นเขียนบทความคัดค้าน เช่น วินัสในจีนโนสยามฯ และ โคนันทวิศาลในเคลลีเมล์เขียนบทความคัดค้านเรื่องการสร้างเรือรบซึ่งทรงลงในหนังสือพิมพ์ไทย โดยทรงใช้พระนามแฝงว่าอัสวาทุ พระองค์ก็ทรงตอบแก้ด้วยบทความชื่อ "โคลนตมคลอ" ทางฝ่ายค้านใช้นามปากกาตอบโต้คือ เป็นเช่นนี้หลายบทเป็นเวลานาน แต่การคัดค้านเป็นไปอย่างมีเหตุผล ทั้งถ้อยคำส่วนวนก็สุภาพ แสดงถึงคุณธรรมของปัญญาชนในสมัยนั้นว่าต่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ทั้งองค์พระประมุขเองก็ทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นทางหนังสือพิมพ์ได้โดยเสรี มิได้ทรงถือโทษต่อผู้ที่แสดงความเห็นขัดแย้ง ดังตัวอย่างจากการที่นายพลเรือตรีพระยาวิชัยสุนทร เจ้ากรมพระธรรมนูญทหารเรือ ผู้ใช้นามแฝงว่าท่านคำคัดค้านบทความของอัสวาทุ แต่กลับได้รับพระราชทานตราหุติยศจุลจอมเกล้าฯ ทั้งนี้เพราะทรงตระหนักว่าพระยาวิชัยฯ คัดค้านด้วยความหวังดีต่อชาติเช่นเดียวกับพระองค์

¹ พระคลังข้างที่เป็นเจ้าของ เป็นหนังสือพิมพ์หลวง มีตราครุฑอยู่หน้าชื่อ.

² ทรงใช้เป็นแหล่งลงบทความภาษาอังกฤษ.

³ เกี่ยวเกี่ยวกับ บางกอกเคลลีเมล์ ภาษาอังกฤษ บริษัทสยามพีเพรส เป็นเจ้าของ. มร. ฮอพมัน ชาวอเมริกันเป็นผู้จัดการ.

⁴ หนังสือพิมพ์ภาษาจีน.

พระนามแฝงที่ทรงใช้ในการทรงพระราชนิพนธ์มีต่าง ๆ กัน เช่น ทรงใช้ วัตตัวพาดู เมื่อทรงพระราชนิพนธ์เรื่องการเมืองและเรื่องปลุกใจ ทรงใช้ รามจิตติ เมื่อทรงพระราชนิพนธ์เรื่องที่เกิดจากภาษาต่างประเทศ ถ้าเป็นบันทึกคดีหรือสารคดีที่เกี่ยวกับเรื่องจะทรงใช้พระนามแฝงว่า พันแหลม ถ้าเป็นบทละครมักจะทรงใช้พระนามแฝง ศรีอยุธยา หรือ พระพระขรรค์เพชร สำหรับเรื่องนิทานต่าง ๆ จะทรงใช้พระนามแฝง นายแก้วนายขวัญ น้อยลา สุกริพย์ หรือ ไก่เขียว เป็นต้น

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งแสดงถึงพระปรีชาสามารถในด้านการประพันธ์ของพระองค์มีหลายประเภท ซึ่งจะแบ่งได้ต่อไปนี้ คือ

พระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วเท่าที่รวบรวมได้มีทั้งสิ้น 178 เรื่อง แบ่งเป็นประเภทย่อย คือ

- ก. ภาษาและวรรณคดี มี 8 เรื่อง คือ
 1. คราวพู่ถึงภาษาไทย
 2. คำอธิบายและอภิธานประกอบเรื่องนารายณ์สิบปาง
 3. บ่อเกิดรามเกียรติ์
 4. พระราชนิพนธ์คำนำ¹
 5. พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์
 6. พระบรมราชาธิบายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย
 7. พระศุภเหตพอและเรื่องพิชิตคณิน โทมและราชสุยาภิเษกโดยสังเขป
 8. สาวิตรี (ความเรียง)

¹ ทรงอธิบายพระราชนิพนธ์ในกรณีที่ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง สุภาณีต พงศาวดารบุพพิสัย พระบรมราชาบาทในงานวิสาขบูชา รามเกียรติ์ ตามใจท่านพระพุทธเจ้าศรีสุระอะไร และเรื่องศรีอาธิปไตย.

ข. ประวัติศาสตร์ มี 8 เรื่อง คือ

1. ขบถปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
2. ญี่ปุ่นกับรัสเซีย
3. คำนานของชาติอื่น
4. เทียวเมืองพระร่วง
5. เทียวเมืองอียิปต์
6. ประมวลพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สยาม
7. สงครามสี่ราชสมบัติโปแลนด์
8. อเมริกากับเยอรมนี

ก. ศาสนา มี 6 เรื่อง คือ

1. คาทอลิกโมทนาในการสมโภชฉลองรถยนต์และเรือพระที่นั่ง
2. เทศนาเสือป่า
3. ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม
4. พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร
5. พระบรมราชานุศาสนีย์แสดงคุณานุคุณ
6. อานาจคือธรรม

ง. การทหาร การต่างประเทศและเบ็ดเตล็ด มี 45 เรื่อง คือ

1. กฎหมายทะเล
2. การจู่โจมที่เซบรีกเกะ และออกสเตอร์ตันด์
3. การจรรยาจลในรัสเซีย
4. การจมน้ำเรือลูสิเตเนีย
5. การรักษาทางไมตรี
6. การรบย่อยอันหนึ่ง
7. การศึก
8. การสงครามป้อมค่ายประชิด

9. กาลังทัพเรืออิตาลี
10. ขอบใจเพื่อนจีน ¹
11. ข้อควรสังเกต (เกี่ยวกับยุทธวิธีการรบทางทะเล)
12. กดีเรือแอมแปม
13. ความกระจายแห่งอำนาจเมืองจีน
14. ความฝันของเยอรมัน
15. ความเจริญแห่งปืน
16. คุณและโทษแห่งการมีคู
17. ฉายาหรือชื่อแซ่
18. ชวนหัว
19. ตามเสด็จโคราช
20. คำนาน ร.พ.ต. เลือคำรกลินธุ ²
21. ทรัพย์สินศาสตร์
22. หุตานุหุต
23. ธรรมเนียมปฏิบัติและการปกครองคณะนคราภิบาล พุทธศักราช 2465
24. นามขุนนาง
25. บทสุกท่ายแห่งประวัติเรือเอ็มเค้น
26. เบ็คเตล็ค
27. เปรียบเทียบนามสกุลกับชื่อแซ่
28. พงศาวดารยุทธศิลป์
29. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกองทัพเรือไทย

¹ จดหมายทรงขอบใจชาวจีนที่ช่วยกันบริจาคเงินซื้อเรือรบเพื่อป้องกันประเทศ.

² เกี่ยวกับเรือพิฆาตคอร์บีโค.

30. พระบรมราชาธิบายเรื่องเครื่องราชอิศริยาภรณ์ของกรุงสยาม
31. พันแหลม ¹
32. ยุทธภัยกระต๊อบผู้เป็นกลาง
33. ร.ร.ด.คอลลิงวูด รั้วของประเทศอังกฤษ
34. ราชนาวีเป็นหนี้ของกองทัพกองอย่างไร
35. เรือเบอร์เกินเฮค
36. เรื่องเบ็คเคิลส์อื่น ๆ ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในพระนามแฝงว่า "พันแหลม" ²
37. โลกะซากัจฉา ³

¹ รวมพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจการทหารเรือซึ่งพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ในพระนามแฝงว่า "พันแหลม" ลงในหนังสือพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2457 และ พ.ศ. 2458 ได้แก่เรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ ประโยชน์ของเรือรบ ประโยชน์แห่งเรือไค่น้ำ ให้หัวหรือให้ข้าง เรือรบใหม่ของอังกฤษ กำลังทัพเรือของชาติที่ทำสงครามกันใน พ.ศ. 2457 สถิติแห่งอเมริกาในทะเล เรือไค่น้ำของเยอรมัน ความมหัศจรรย์แห่งการยิงปืนเรือ กิจการของเรือไค่น้ำเยอรมัน การยุทธ์ทางทะเลในยุโรป รายงานยุทธ์ที่อ่าวเฮลสิโกแลนด์ เหตุการณ์ยุทธ์ทางทะเลระหว่างเดือนสิงหาคมถึงมีนาคม พ.ศ. 2457 เหตุการณ์ยุทธ์ทางทะเล การยุทธ์ในทะเลเหนือครั้งที่สอง ใบบอกของนายพลเรือตรีฮอร์ฮูค ของคาร์คะแนลส์ส การตีของคาร์คะแนลส์ส การยุทธ์ทางทะเลในเดือนสิงหาคม

² คำนำเรื่องการสงครามไค่น้ำของชิปปะชวโน รั้วของประเทศอังกฤษแสดงความเป็นไปโดยปรกติในเรือสงคราม กองทัพเรือใหญ่อังกฤษ ผู้กวาดเครื่องกลสังหาร ปัญหาควรรำคาญสำหรับราชนาวี การใช้เรือไค่น้ำฝ่ายใดได้เปรียบในสงครามคราวนี้ ปืน 17 นิ้ว การยุทธ์สะเทินน้ำสะเทินบก นาวิกยุทธ์ใกล้ยุทธสันต์ ความเห็นเอกชนเกี่ยวกับนาวิกยุทธ์ใกล้ยุทธสันต์ การสถาปนาราชนาวีของสหรัฐอเมริกา นาวิกอเมริกัน การรบที่นาทีในท้องสมุทร ปุ่มแห่งเรือเมอะวะะ กิจการของช่างกลนาวี สยามต้องมีนาวิกา ความเป็นอยู่แห่งคาชฟาลาง แถลงกิจการเนื่องด้วยเรือค่าน้ำ เรือจุกแมคคอคคัต

³ ประโยชน์ของชาติอื่น และบทสนทนาเบ็คเคิลส์ที่ลงพิมพ์ในหนังสือคู่มือศึกษา

38. วิธีปราบเรืออึ้นน้ำ
39. สาเหตุของการสงครามในระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย
40. เสรีภาพแห่งทะเล
41. หนังสือเนื่องด้วยกรมมหาสงคราม
42. หลักราชการ
43. อาณาเขต
44. เอะ¹
45. อุตตรกุรุ (Uttarakuru)²

จ. จดหมายเหตุ มี 2 เรื่อง คือ

1. จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักข์ไต ร.ศ. 128 ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
2. จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักข์ไต ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม ร.ศ. 128³

ด. พระราชดำรัส พระบรมราชาโฆวาท บทความปลุกใจ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสือป่า
มี 36 เรื่อง คือ

1. กรุงสยามเขาสงครามแล้ว
2. ขอชวนท่านเป็นแมลงหวี่

¹ บทคำถามคำตอบชวนหัวที่ลงพิมพ์ในหนังสือคู่มือศึกษา

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรทรงแปลเป็นภาษาไทย

³ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรประทานคำอธิบายไว้ในคำนำในคราวพิมพ์เมื่อ ร.ศ. 128 ว่า "...ไม่ได้กล่าวไว้ในแห่งใดว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่ถ้าจะพิจารณาเหตุก็จะเห็นได้โดยง่ายว่าเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมโอรสาพระองค์นั่นเอง ทรงเขียนเป็นท่านองราชบริหารคนหนึ่งเขียนขึ้นโดยลงชื่อว่า "นายแก้ว" อันเป็นนามปากกาที่ทรงใช้ในเวลาค่อนมา..."

3. ขอบังคับเครื่องแต่งตัวสมาชิกกองเสือป่า ประกาศห้ามไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกใช้เครื่องแต่งตัวสมาชิกกองเสือป่า ทำเนียบตำแหน่งชั้นนายที่บังคับบัญชาในกองเสือป่า ศก.130
4. ขอบังคับลักษณะปกครองกองเสือป่าในหัวเมือง
5. ความเห็น 9 เรื่องของอัครพาดู¹
6. ความเห็น 10 เรื่อง²
7. โกลนศึกล้อ
8. ไชโย
9. แบบฝึกหัดเสือป่าราบ
10. แบบสั่งสอนเสือป่าและลูกเสือ
11. ปกติกาคณะของอัครพาดู
12. ประกาศพระบรมราชโองการตั้งคณะอำนวยการและที่ปรึกษาสำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่มีศักดิ์รามาศิบัติ
13. ประกาศพระบรมราชโองการ พระราชทานแกะชาแผ่นดินสยามในวันครบรอบปีที่นับแต่กรุงสยามได้ประกาศสงครามแก่ประเทศเยอรมนี และ เอาจัสตรียศสูงการี
14. ประกาศพระราชกระแส เรื่องสัมพันธ์มิตรมีชัย
15. ประโยชน์แห่งเสือป่าและลูกเสือในเวลาสงคราม
16. ปลุกใจเสือป่า
17. พระบรมราชโองการแก่นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ

¹ มะพร้าวต้นคก ถูกบังคับให้เป็นเงิน วังต้องค้ใหม่ การภายในในเมืองจีน พุทธศ- โดยอาชีวะ การเลือกคนเข้าเป็นข้าราชการ ปัญหา นายคูสัย เจ้าลัทธิ ไม่ชอบไทย

² ลัทธิเอาจ่าง ความเข้าใจผิด ความเป็นประโยชน์แท้จริง เมื่ออ่านบทความกัมแค้น แห่งพลเมือง ตัวอย่างสำหรับนักพูด ความเมินเฉยค่อความทุกข์เวทนา ไทยผสมเป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา ไทยผสมระวังผีพนัน

18. พระบรมราชาโฆวาทคักเตือนข้าราชการในพระราชสำนักเรื่องประพฤติผิดพระราชนิยมและกฎหมายแผ่นดิน
19. พระบรมราชาโฆวาททหาร
20. พระบรมราชาโฆวาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงในงานวิสาขบูชา
21. พระบรมราชาโฆวาทพระราชทานแครงทหารซึ่งกลั้มจากงานพระราชสงคราม วันที่ 21 กันยายน 2462
22. พระบรมราชาโฆวาทพระราชทานแก่นักเรียนผู้กำกับลูกเสือ
23. พระบรมราชาโฆวาทและพระราชดำรัสตอบในการที่กรมเสือป่าพรานหลวงรักษาพระองค์น้อมเกล้าฯ ถวายของเนื่องในโอกาสที่กรมเสือป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ได้ตั้งมาครบ 5 ปีบริบูรณ์
24. พระบรมราชาโฆวาทเสือป่า
25. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกองทัพเรือไทย
26. พระราชกำหนดหน้าที่เสือป่ากองอาสาสมัครรักษาความสงบราบคาบ พ.ศ. 2460
27. พระราชดำรัสในการพระราชทานเลี้ยงเนื่องในการฉลองเรือพระร่วง ณ ศาลาสหทัยสมาคม วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2493
28. เมืองไทยจกคืนเถิด
29. ขิวแห่งบูรพาทิศ
30. ยุทธภักย์
31. ดัทธิเออาอย่าง
32. สำเนาพระราชหัตถเลขาเรื่องสร้างเรือ
33. หลักราชการ
34. หนังสือคู่มือทหารและเสือป่าว่าด้วยเรื่องกันป่วย
35. หนังสือเนื่องด้วยมหาสงคราม
36. อัครภานิต

ธ. บันเทิงคดี มี 73 เรื่อง คือ

1. กัดบักทันที
2. การช่วยนางงาม
3. การรบข่อยอันหนึ่ง
4. กิจการของบารอนมินเคาเส้น
5. กิจการในราตรี
6. กำนันคงบ้านโยคี
7. ไก่ขาว ไม้เท้าผีสิง หญิงรูปงาม
8. เข็มร้อยดอกไม้
9. คดีเรือวิดแฮมมีนา
10. คดีสำคัญ
11. ความดีของคนเรา
12. ความลับแผ่นดิน
13. ความลำบากแห่งลอคินวาร
14. เครื่องบินทะเลเลข 9
15. ใครเป็นใคร
16. ใครเป็นผู้ฆา
17. จับชาย
18. ของเป็นเหตุ
19. ตั้งใจช่วยชาติ
20. คนหมาปลายหมา
21. คู่กะตุน
22. ทดลองความไหวพริบ
23. ทดลองวิชาแพทย์
24. ทำตามพินัยกรรม
25. เทียวเมืองนรก
26. นางพระโชนงที่สอง

27. นางบิลเลียดล่อแก้ว
28. นายสวัสดิ์คี่ปิตุฎาฏ
29. นายสุวรรณฤกษ์ชะโมย
30. นายอำเภอัทักวาง
31. นารีสนาน
32. นิทานชวนจัน
33. นิทานทหารเรือ
34. นิทานทองอิน
35. นิทานทองอินชุดที่สอง ระเด่นลันได
36. ประชุมเทวดา
37. ประศิกากแห่งมองสิเออร์บัวโรต์
38. ประพศิกากของนายทองอิน รัศนะเนตร
39. ประพศิกากแห่งนายเรือเอกลอสเลสส์
40. ปศนศค ฃ เมโสโปเตเมศ
41. ปศจาศาคัญ
42. ศศทะเล
43. ฉุรายศาคคนที่บางจุนพรหม
44. ศรงแมนปศ
45. เพศพอจศานฉุหญ
46. ศรงในหน้าฉา
47. มนุษยศรายหรศไม่ศราย
48. ศศเศอร์มศเลศร์กับศเกเศอร์
49. แมลลปองทอง
50. ไมศองการศศ
51. ยาศศวศ
52. ยามาบ่งกะลศ

53. บุคลากร สะเทือนน้ำ สะเทือนบก 6 เรื่อง ¹
54. โยนะสันรฐ์
55. รากรีนีมีมากควนนิยนา
56. ราฟิงถึง
57. รายงานการประชุมปาลิเมนต์สยาม
58. วิชาของหมอกำ
59. ศิษย์มีครู
60. สะเคาะเคราะห์
61. สร้อยคอร้อยขัง
62. สร้อยคอเพชรห้าร้อย
63. สาวคำทำเหตุ
64. ศูนย์ความตามสวัสดิรักษา
65. แสงสัญญา
66. หนังสือจากเมืองแปร์ก
67. หัวใจขายหนุ่ม
68. หุคหุค
69. เหตุการณ์ที่เมืองปอร์ตสมัท
70. เหาะเห็นเดินอากาศ
71. ออกงานครั้งที่สุด
72. อักตะวินิบาด
73. อายมันมือเหล็ก

¹ ด้อไปเข้าไทร กอดูบาย เกินคำสั่ง กิจธุระของลูกผู้ชาย วันมีงานหนัก
 บุทชะสฬกรณ.

ส่วนพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยกรองแบ่งเป็นประเภทตามลักษณะคำประพันธ์ได้ดังต่อไปนี้ คือ

- ก. กาพย์ มี 2 เรื่อง คือ
1. กาพย์เห่เรือยุคใหม่
 2. อาเสียวรวาท¹
- ข. กลอนนิราศ มี 1 เรื่อง คือ
- นิราศมะเหลเถไถ
- ค. กลอนสัทวา มี 2 เรื่อง คือ
1. สัทวาชายทะเล
 2. สัทวาหน้าหนาว
- ง. กลอนเสภา มี 2 เรื่อง คือ
1. บทเสภาสำหรับขับน้ำและแพร กชุกระบำสามัคคีเสวก
 2. พญาราชาวงส์
- จ. ลิลิต มี 2 เรื่อง คือ
1. ลิลิตนารายณ์สิบปาง
 2. ลิลิตพ่ายพิ
- ฉ. โคลง มี 12 เรื่อง คือ
1. กาพย์ห่อโคลงสุภาสิต
 2. โคลงกาชิกนักรบโบราณ

¹ เป็นคำกาพย์และฉันทอวพรและเตือนสติ พระราชทานพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าดิศบอลดาวัลย์ในงานรับพระสุพรรณบัฏ เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2464.

3. โคลงแดลงระเบียบร ะนำหลวงเรื่องศุภลักษณะว่าครูป
4. โคลงสุภาชิต
5. โคลงนิราศประลองยุทธ์ .
6. บทเบ็ดเตล็ด ¹
7. ประมวลสุภาชิตพระราชนิพนธ์
8. พระราชนิพนธ์โคลงโลกนิติจำแลง
9. พระราชนิพนธ์ปริศนา ²
10. ราฟิงถึงพระรวาง ³
11. สุภาชิตพระรวางคำโคลงและการแสดงตำนานเสื่อป่า
12. อภิร ะมาท ⁴

ข. คำหลวง มี 1 เรื่อง คือ
พระนลคำหลวง

- ค. ฉันท มี 3 เรื่อง คือ
1. คาทาประสิทธิพรแก่คณะเสื่อป่า ⁵
 2. มงคลสูตร คำฉันท
 3. มัณฑ์สมุทเสนา

¹ เป็นบทพระราชนิพนธ์ย่อย ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ตามหนังสือต่าง ๆ เช่น โคลงสยา-
มานุสติ โคลง กลอน ในหนังสือคุสิตสมิต โคลงแทรกในเรื่องปลุกใจเสื่อป่า และโคลงเรื่อง
สันติภาพในหนังสือสมุทรสาร เป็นต้น

² เป็นคำโคลงและความเรียง

³ โคลงวิษณุมาลี

⁴ โคลงจิตรลดาแบบโบราณ

⁵ พระราชนิพนธ์ฉันทแปลคทาเป็นภาษาไทย

ณ. บทโขน มี 2 เรื่อง คือ

1. ธรรมชาติธรรมะสงคราม
2. รามเกียรติ์ มี 8 ชุด คือ
 - 2.1 สีดาหาย
 - 2.2 เบาลงกา
 - 2.3 พิเภกถูกขยับ
 - 2.4 จองถนน
 - 2.5 ประเคิมศึกลงกา¹
 - 2.6 นาคบาศ
 - 2.7 ปรามนางตาตะกา
 - 2.8 อภิเษกสมรส พระราม-สีดา

ในกำงานพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชนิพนธ์ตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่มีมาแต่โบราณกาลแล้ว พระองค์ยังได้ทรงริเริ่มการร้อยกรองในรูปแบบโคลงแบบใหม่อีก 8 ประเภท คือ สิบชูมาลี มหาสิบชูมาลี วิชาชูมาลี มหาวิชาชูมาลี จิตรลดา มหาจิตรลดา นันทท่ายี และมหานันทท่ายี พระปรีชาสามารถในพระราชนิพนธ์ร้อยกรองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ได้ทรงสรุปไว้อย่างน่าฟังในบทความเรื่อง "การแต่งหนังสือในสมัยรัชสมัย" ลงพิมพ์ในหนังสือกุศลศิลป์ฉบับพิเศษสำหรับเป็นที่ระลึกเนื่องในงานเฉลิมพระชนมพรรษา 3 มกราคม พ.ศ. 2462 ความว่า

...นำขึ้นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวของเราพระองค์นี้เป็นมหากวีนิพนธ์ ทรงพยายามเปลี่ยนแปลงมาตราโคลงใหม่ นำทาง, ในเวลากำลังอันคุ้นเคย โดยรอบคอบ เปนโคลงโคลงแยกเยื้องมาตราที่ใช้กันในยุคนี้ทำนองยุคยวนหาย, มีนามสิบชูมาลี, วิชาชูมาลี, จิตรลดา, และนันทท่ายี. และมีการหาเสริมกันนามอีก 4 อย่างจึงรวมเป็น 8 ประเภท. อนึ่งมูลกวีอาจารย์ท่านกำหนดเสียงสูงต่ำในโคลงโดยผันเสียงอักษรไตรยางค์ด้วยไม้เอกโทไว้ในมาตรา, แต่ที่แท้ท่านก็หมายเอาเสียงขึ้นลงเป็นประมาณในการประพันธ์เพื่อผยของผลไพเราะ หากศิษยานุศิษย์ลืมมารู้อย่างไม่ถึง, ยึดเอาไม้เอกโทผันไตรยางค์เป็นแก่น, พระองค์ทรงตระหนักหลักบัญญัติเดิม, จึงยังทรงใช้เสียงโคลงโคลงเป็นที่ตั้งตามมาตรา, หรือแม้เยื้องคำให้

¹ มี 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สุกะสาวัดพลอมพล ตอนที่ 2 สุกะวิพากษ์จักร และตอนที่ 3 องคตสู่อสาร.

ด้บความสุดแต่ให้หังสละสลวยเสนาะสมโสลก. เหตุแมเล็กน้อยนี้ที่น่าที่จะเป็นผล
 สำคัญแก่กวีการให้เผยผลถึงประพันธ์นัยเพื่อเพิ่มไทเราะหรือเกะกำและกุ่มเนื้อ
 ความล้าลึกต่อไปในอนาคตกาล, เจกซ์ของจุงกวีทั้งหลายให้เห็นทางแสรมาตรา
 แสรคำเล่นไคตามถนัดและสควกโดยเสด็จพระราชาวิท... คุกับนิพนษกาลจะ
 เจริญขึ้นไคโดยรวเร็วด้วยมีคคี่ ๆ เขียนนิตศึนี้ลงหนังสือพิมพ์รายวันเป้นครุ
 นำถนั้น, การกวีจะเจริญเทืองฟูงไคก็ด้วยอย่างเคียวแต่ไคฟึงพระบรมราชูปถัมภ
 เทานั้นสำคัญกว่าอื่น. เพราะสัญชาติไทยเรา, จงรักภักคินับถือเจ้าเป้นชีวิต.
 หนังสือวิทยาคารยไคลองพยายามประกวคกวีการแต่งโคลงกร ะทุกไไมแพรหลาย
 ออกไปไคถึงไหนนัก, หังนี้ก็เพราะความนิยมไไมเพียงพอจะชักนำกวีขึ้นสูง ๆ
 ไทรุสละเวลาและความคิมาเล่นด้วยไคและยังไไมเคยมีเยี่ยงยุคไหนกวีการเทือง
 ฟูไคโดยลำพัง, นอกจากพระผู้เป้นเจ้าทรงปลุกปลอบเอากก็คเ็นเียว... ในสมัยนี้
 เราสิมีพระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัวอันเป้นจอมนิพนษพระองค์เอกุ หาทัวจับยาก,
 หังพระกวีโวหารและเกาศลรัฐประศาสนญาณ, ทรงพระปรีชาพหุสุตราธิคุณแตก
 ฉานเด็ก, ทรงพระราษอุตสาหะสุเจียกพระเวลาอันมีคาคณะวางราชกรสิยะกิจ
 อันคัมขันมาทรงประพันธ์กวีวากย เป้นกวีนายกชักนำกวีทั้งหลายเพราะเหตุไคเลา
 เพราะพระองค์โปรดไคในการแต่งหนังสือและทรงพระปราร ณาไคจะทอดพระเนตร
 เห็นการแต่งหนังสือสมบุรณพุลทวีงขึ้นในพระราชอาณาจักรของพระองค์นี้แล้ว,
 เราจะไม่หังหวังไคบางละหรือว่า, การแต่งหนังสือไทยหังนิพนษการและกวีการ
 นับวันมีแต่จะรุ่งเรืองประเทืองทวีง ๆ ขึ้นไป...¹

นอกจากพระราชนิพนษประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองคังรายละเอียคข้างคณแล้ว
 ยังมีพระราชนิพนษประเภทบทละคร คังจะไคเสนอรายละเอียคในคตอนต่อไป

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, "การแต่งหนังสือในสมัยรัตนสมัย"
 คุสิศสมิต 1 (ธันวาคม - มกราคม - กุมภาพันธ์, 2461), 19, 20, 22 - 4.

จมนอมร ทรูอาร์กัย ข้าราชการบริพารท่านหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้บันทึกเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจประจำวันของพระองค์ เพื่อให้ชนรุ่นหลังหายข้องใจว่าทำไม พระองค์จึงมีเวลาพอที่จะทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมอันมีค่าได้เป็นจำนวนมาก.

เวลาเริ่มทำงานที่โต๊ะทรงพระอักษรนั้นก็หลังจากบรรทมตอนเช้า แก่คำว่าเช้า ที่นี้เป็นเวลาล่วงเช้า 11.00 น. ถึงเพียงวัน เพราะพระองค์จะเริ่มบรรทมเมื่อเวลาจวนสว่างเป็นประจำ ทรงใช้เวลากลางวันเป็นกลางวันอยู่เป็นเช่นนี้จนเคยชิน เพราะถือเป็นประเพณีมาแต่โบราณว่าเวลาที่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินกำลังนอนหลับกันเป็นสุขสบายนั้นเป็นเวลาที่เราศรัทธาจะฉวยโอกาสเข้าประหัตประหาร ฉะนั้นเมื่อตื่นจากบรรทมตอนนั้นแล้วก็ใช้เวลาตรงเสวยตามปรกติ พอเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ใช้โต๊ะทรงพระอักษร เป็นที่ทรงพระราชสำราญไปจนถึงเวลา 15.00 น. แปลว่า ได้มีโอกาสในตอนแรกนี้ไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง ครั้นแล้วจึงเสด็จประทับเสวยพระกระยาหารกลางวัน ได้ทรงพบปะกับข้าราชการที่มาร่วมโต๊ะเสวยพอที่จะได้รับสั่งพูดคุยกับคนอื่นเสียบ้าง หลังจากเสวยในระยนี้แล้วก็เป็นเวลาที่อากาศสักจะเย็นลง พระองค์จะทรงใช้เวลาในตอนนี้ให้เหมาะกับสถานที่ซึ่งเสด็จไปประทับอยู่ เช่นถ้าเป็นในพระบรมมหาราชวัง บางทีก็เสด็จลงทรงที่ฟ้าข้าง พระตำหนักทรงรถยนต์บ้าง หรือไม่ก็กลับเข้าทรงพระอักษรต่อไปอีกจนถึงเวลาเสวยกลางวัน คือประมาณ 21.00 น. ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะใช้เวลาทรงพระอักษรตอนนี้ไม่น้อยกว่า 4 ชั่วโมง ถ้าเป็นเวลาประทับต่างจังหวัดเช่นชายทะเล ก็จะเสด็จลงทรงน้ำทะเลจนเวลาจวนย่ำค่ำจึงเสด็จขึ้น ถ้าเป็นพระราชวังบางปะอินมีแม่น้ำลำคลองล้อมรอบก็มักจะเสด็จประพาสทางลำน้ำด้วยการทรงเรือกรรเชียงขนาดเล็กเป็นการออกกำลัง แต่ถ้าเป็นเรือกรรเชียงขนาดใหญ่ประทับกลางลำน้ำมหาเล็กก็กรรเชียงถวาย ถ้าไม่ทรงลงเรือก็จะเสด็จออกประทับที่พลับพลาริมสนามเพื่อเปิดโอกาสให้ข้าราชการทั้งส่วนพระองค์และส่วนท้องถิ่นที่มาเล่นกีฬาถวายทอดพระเนตรจนเย็นมากจึงเสด็จขึ้นเพื่อไปทรงพระอักษรต่อไปอีกจนถึงเวลาเสวยกลางวันจากการเสวยแล้วจึงจะเป็นเวลาที่ทรงหยุดพักผ่อนอีกระยะหนึ่ง มักไม่คอยทรงพระอักษรในตอนนี้ แต่จะทรงใช้เวลาในการซ่อมละครบ้าง โขนบ้าง หรือมิฉะนั้นก็

ให้ตกลงมาแสดงการเล่นเป็นกวนมุขให้ได้มีโอกาสทรงพระสรวลบ้าง เล่นละคร
ทนายปริศนากันบ้าง หรือมิฉะนั้นถ้าไม่เสด็จออกก็จะทรงไฟบริคจ์ หรือเกมไฟต่าง ๆ
เป็นการภายในกับผู้ที่ทรงโปรดเป็นพิเศษแล้วเสวยเครื่องว่างตอนดึกอีกครั้ง
หนึ่ง ถ้าการเสด็จแปรพระราชฐานเป็นพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
จะทรงใช้เวลาเหล่านี้ไปในการชอมรบเป็นส่วนมาก รวมความแล้วเวลาด่วนใหญ่
ที่ทรงใช้ไปในวันหนึ่ง ๆ นั้นก็จะเป็นที่โต๊ะทรงพระอักษรแทบทั้งนั้น พระองค์มิได้
ปล่อยเวลาให้ผ่านไปเปล่า แม้จนกระทั่งเวลาที่เสด็จลงพระบังกอนหนัก ก็จะมี
ประทับทอดพระเนตรนิคยสารฉบับภาษาอังกฤษ ชื่อ "Punch" คือหนังสือประเภท
ตลกขบขันเป็นการประจำ

[พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว] ... ทรงพระอักษรเป็นเวลานานๆ
ตั้งคร่าวละหลาย ๆ ชั่วโมง มิได้ลุกขึ้นเสด็จพระราชดำเนินไปโน่นไปนี่บ้างเลย
จึงไม่มีทางใดเอนพระวรกายให้หายเมื่อยชบอย่างปลุ่ขนธรรมชาติสามัญทำกัน ไซ้แต่
เท่านั้นพระองค์จะทรงหมกมุ่นแต่เรื่องการทรงพระอักษรลงบนแผ่นกระดาษ แม้จะ
มีเสียงอีกทีอะไรมารบกวนอยู่ใกล้ที่ประทับซึ่งทรงพระอักษรอยู่นั้น ก็มิได้ทรงแสดง
อะไรออกมาแต่ประการใด

มหาดเล็กผู้มีหน้าที่รับใช้อยู่ใกล้ติดจนเคยชิน ย่อมทราบกันทั่วไปว่า ขณะพระองค์
ทรงเครื่องเรียบร้อยอยู่กับงาน งาน งาน เขียนหนังสือวันแล้ววันเล่า โดยมีได้เคยทรง
หยุดงานที่พอพระราชหฤทัย สิ่งนี้แม้ข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรมจะมีการหยุด
ทำงานกันทั้งวันเสาร์วันอาทิตย์ ใคร ๆ เขาก็หยุดทำงานกันหมดทุกแห่ง ไม่มี
หนังสือราชการความปกติขึ้นทูลเกล้าฯถวาย แต่พระองค์มีงานพิเศษที่จะต้องทำเป็น
อันมาก นั่นคืองานพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ที่ทรงทำค้างมาจากวันก่อน ๆ ยิ่งวันไหน
เป็นวันที่มีพระราชพิธีหรือซึ่งเป็นเวลาที่จะต้องเสด็จตอนเช้าด้วยแล้ว วันนั้นก็
ถูกลดเวลาบรรทมตามปกติให้น้อยชั่วโมงลง...

[พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง] มีพระทัยจดจ่ออยู่กับงานเขียน
หนังสือ พอทรงจับงานหนังสือเข้าเมื่อใด ก็ทรงลืมอะไร ๆ ทั้งหมด เปรียบเสมือน

เข้าสู่วังขณะนั้น จะมียุ่งมากดี ใครจะมาคอม ก็ไม่รู้พระองค์ ยิ่งในสมัยก่อนนั้น ไม่มีการติดยาฆ่ายุงกันด้วยดี คือ ที่ ไม่มีการกรูบานหน้าต่างประตูควมยุงลวด เมื่อวันไหนยุงรักจะรบกวนพระยุคลบาทหนักเข้า ก็ได้แต่สั่งให้กางพระวิสูตร (มุ้ง) กรอมลงที่โต๊ะทรงพระอักษร เท่านั้น

คราวนี้ถึงคราวเสด็จไปพักแรมตามต่างจังหวัดใดคร ๗ ก็คงจะพากันเข้าใจว่า พระองค์จะหยุดการทรงพระอักษรลงไต่บ้าง แต่เปล่าเลย กลับรับสั่งให้ชนเอา เครื่องทรงพระอักษรทุกอย่างตามเสด็จไปด้วย เช่นการเสด็จประพาสที่พระราชวัง บางปะอิน พอเสด็จไปถึงตำหนักที่ประทับแล้วก็ประทับเพลินอยู่กับโต๊ะทรงพระอักษร เหมือนดังที่ทรงปฏิบัติอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นแต่เปลี่ยนเป็นห้องทรงพระอักษร ใหม่ และทิวทัศน์แปลกเปลี่ยนกันไปเท่านั้น บางครั้งก็ได้เสด็จออกไปตากอากาศ ชายทะเล เช่นที่หาดเจ้าสำราญและพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ก็มีไต่เสด็จออกไปไหนไกลจากพระตำหนัก คงประทับอยู่ที่พระตำหนักออกไปริมทะเล แล้วทรงพระอักษร เป็นงานประจำ ผิดกับข้าราชการที่ตามเสด็จออกไป ต่างก็สนุกสุขสำราญท่องเที่ยวกันทั้งทางน้ำทางบก เหลือแต่เวรเฝ้าอยู่หลังพระฉาก พอที่จะไต่ยีนพระสุรเสียงเท่านั้น แล้วก็มีเจ้าสุนัขตัวโปรดหมอบใกล้ฉัตรยุคลบาทเป็นพอแล้ว

พระองค์ทรงหมกมุ่นแต่งานหนังสือเช่นนี้ทุกวันทุกคืนแม้แต่เวลาประจวร หมอห้ามไม่ให้หลุกจากพระที่ ก็ทรงว่าคาญเพราะขาดการทรงพระอักษร เป็นงานประจำอยู่ทุกวัน ครั้นจะทำสิ่งอื่นมาแทน เช่น สมัยนี้ก็มีวิทยุฟัง มีโทรทัศน์ดู เป็นเครื่องผ่อนคลายพระอิริยาบถก็ไม่ได้ จึงทรงไขน้กเล่านิทานมาเล่าถวาย ผู้นั้นก็มีมรคาศกัถี เป็นชั้นพระยาถือ พระยาอารักษ์นัฏการณ (ผล ผลวัฒน์) หน้าพิราขการตามปกคิอยู่ในกรมมหรสพ เป็นหัวหน้าควบคุมเครื่องโขนหลวงทั้งหมดในกรมนี้ ท่านเจ้าคุณผู้เป็นนักสะสมนิทานชาวบ้านที่มีรสต่าง ๆ พร้อมทั้งคลกขบขันมากมาย และส่วนใหญ่เป็นการบรรยายภาพที่แท้จริงของชาวชนบท ซึ่งพระองค์ก็ทรงสนพระราชหฤทัยอยู่เช่นกัน จึงทำให้พระองค์ทรงผลิตเพลินลิ้มความเจ็บป่วย

ครั้นถึงเวลาบรรทมหลับ ก็กราบถวายบังคมถอยออกไปพักผ่อน จนกว่าจะถูกเรียกเข้ามาในวันรุ่งขึ้นอีก

หน้าที่จัดโต๊ะทรงพระอักษร ใต้มอบให้มหาดเล็กในกองราชเลขาธุการในพระองค์ เป็นหน่วยติดต่อกับกรมราชเลขาธิการมหาดเล็กกองนี้ประจำอยู่ในพระราชฐานเป็นที่ที่ต้องตามเสด็จต่างจังหวัดด้วย การจัดโต๊ะทรงพระอักษรประจำวันมีดังนี้ ก่อเวลาเช้าก่อนคืนบรรทม ทอดหนังสือราชการที่ส่งมาจากกรมราชเลขาธิการเตรียมของที่ทรงใช้อยู่เป็นประจำวันจัดไว้ตามที่

สิ่งสำคัญที่จะต้องเตรียมนั้นคือคินสอดำ ทรงโปรดคินสอดูปลูกด้วยสวนมูหรี ชิการที่หัวคินสอดูมียางลบสีขาวคินสอดู คิวคินสอดูคอย ๆ เรียวลงมาที่ละน้อยจนถึงปลายที่เหลา และจะต้องเหลาไว้ให้ปลายแหลมทุกแห่งใส่ลงไว้ในถ้วยกระเบื้องทรงสูงจนเต็ม โดยเอาปลายไว้ตอนปากถ้วย สำหรับปากกานั้นเตรียมถวายไว้ทั้งหมึกดำและหมึกแดง ปลายปากกาเป็นแบบปากกาลูกสั้น แต่แทนที่จะเป็นลูกสั้นอย่างสมัยนี้ กลายเป็นปลายลวดสปริงสอดไว้ตรงกลางรู เวลาที่เขียนลงบนกระดาษ สปริงถูกกระเทือนทำให้หมึกไหลออกมาโดยสม่ำเสมอ เนื่องจากใช้ปากกาชนิดนี้ทรงพระอักษร เส้นลายพระราชหัตถ์จึงเป็นเส้นเสมอกัน นอกจากตอนใดที่ปลายปากกาสึกมาก ก็จะทำให้เกิดเส้นแฉกบ้างกว้างบ้าง เมื่อถึงตอนนี้ปากกาก็มักจะคมมากจนใช้การไม่ได้

...ลายพระราชหัตถ์นั้นเป็นลำดับเดียวกันไปหมดตั้งแต่เริ่มคนไปจนจบ ไม่ทรงเขียนตัวใหญ่เวลาเริ่มแล้วไปเรียวเล็กเอาตอนปลาย หรือตั้งต้นเล็กถึงเขียนถึงตัวโต สำหรับการเขียนเอนหน้าเอนหลังก็เหมือนกัน ทรงเขียนออกมาตัวตรง ๆ อยู่เสมอ เนื่องจากที่ทรงพระอักษรอยู่มากเป็นประจำ จนมองเห็นค้วยถาซึกว่า พระหัตถ์ขวานั้นใหญ่กว่าพระหัตถ์ซ้าย และส่วนพระคชนี้ตอนที่ใช้จับปากกานั้นก็พลอยคานแข็งไปอีกด้วย ถ้าจะพูดกันง่าย ๆ ก็คือทรงเป็น "ตาปลา" ที่พระคชนี้ (นิ้วพระหัตถ์) ส่วนที่ปากกานั้นแม่เหล็กที่ใช้ทำปลายปากกาจะเป็นเหล็กแข็งพิเศษ ก็ไม่วายที่จะสึกไปโดยเร็ว แบบที่ปากกาสึกโดยทั่วไปแต่ก็เอียงเพไป

คำหนึ่งจนทำให้คมกักระคาย ต้องทิ้งไปในราวสองสามเดือนเท่านั้น ครั้งหนึ่ง
ผู้เขียนลองเอาปากกาองคที่เลื่อนทิ้งไปแล้วนั้นมาทดลองเขียนดูปรากฏว่าไม่
สามารถจะใช้ต่อไปได้จริง ๆ เพราะปากคมกักระคายขาด

ส่วนกระดาษที่ใช้ในการทรงพระอักษรนั้น จัดเตรียมถวายไว้เป็นเล่มแบบ
สมุดฉีกขนาดประมาณกว้าง 8 นิ้ว ยาวประมาณ 10 นิ้ว แต่เย็บเป็นเล่ม
แข็งแรงเมื่อเปิดออกสันปกจะอยู่ทางซ้ายมือ มีกระดาษแข็งสำหรับเสียบอยู่ภายใน
เล่ม เพื่อให้เสียบเข้าปกโคตะควก สมุดกระดาษนี้เป็นกระดาษเนื้อดี
สีกเส้นบรรทัดแบบเดียวกับกระดาษฟูลสแกป เมื่อทรงเขียนจบไปเล่มหนึ่ง ๆ
แล้วก็จะนำไปเย็บเก็บเข้าเป็นเล่มหนังสือพลิกอ่านได้โดยสะดวก พระองค์ทรง
รักความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทรงพระอักษรหนังสือเป็นที่สุด...

เมื่อจะทรงแต่งบทละครเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ดี... ก็จะใช้สมุดที่จักไว้
คำเนงานจนแล้วเสร็จโดยไม่มีต้นร่างก่อนเลย คำใดที่ผิดหรือตกหล่นก็ขีดฆ่า
เป็นระเบียบ บางเรื่องก็แก้คำด้วยหมึกสีแดงเพื่อให้แลเห็นถนัดชัดเจน บาง
เรื่องเขียนไปแล้วกลับมาทรงตรวจใหม่ พบว่าไม่เป็นที่พอพระราชนุทัยไปบาง
ส่วนบางตอน ก็ทรงนำเอากระดาษชิ้นใหม่ ๆ ที่เก็บสำรองไว้ หากาวปะทับ
ลงที่ส่วนนั้นโดยเฉพาะแล้วเขียนข้อความลงไปบนนั้น แต่เมื่อมาพลิกดูภายหลังจะ
พบแต่เพียงว่า กระดาษตรงนั้นหนากว่าตอนอื่น ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ดี การเขียน
เสียบยอมเป็นของธรรมดา ถ้าเสียทั้งแผ่นก็ทรงฉีกทิ้งไป แต่ถ้ายังมีส่วนที่อยู่บาง
เช่นประมาณ 1 ใน 4 ของแผ่นบาง ครึ่งแผ่นบาง ก็ทรงตัดหรือฉีกแผ่นนั้นออกจาก
เล่ม ทั้งนี้คงไม่มีใครคาดคิดคอกว่า ส่วนที่ดีที่เหลืออยู่นั้นจะทรงตัดเก็บไว้
สำหรับใช้ต่อไปอีก ก็จะเป็นทั้งกระดาษที่ทรงนำไปใช้ปะและกระดาษสำหรับ
ทลเลขหรือร่างอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ความมัธยัสถ์ละเอียดประณีตของพระองค์
นั้นแสดงให้เห็นแจ่มชัดว่า แท้จริงมิได้ทรงสุรุ่ยสุร่ายดังที่คนภายนอกเข้าใจ

กันเลย... 1

พระราชนิพนธ์ประเภทต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเครื่องชี้ให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระองค์ในด้านการประพันธ์ แต่ละเรื่องพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์หรือทรงแปลอย่างถึงพร้อมด้วยเนื้อหาสาระทั้งคงความด้วยสำนวนภาษา และทรงสามารถในการทรงพระราชนิพนธ์ได้ทุกแนว เมื่อมองจะทรงพระราชนิพนธ์ในแนวใดก็ทรงกระทำได้อย่างสอดคล้องกับแนวนั้นเป็นอย่างดียิ่ง พระปรีชาสามารถของพระองค์เป็นที่ยกย่องกันอยู่โดยทั่วไป ถึงที่ น.ม.ส. สดุดีไว้ว่า "...ธรรมเนียมประพันธ์เมื่ออดีตทางโลกมักจะทำได้แต่เฉพาะในทางนั้น ถ้าจะแต่งหนังสือนอกทางออกไป อายว่าแต่ตรงกันข้าม เพียงแต่คิดทางที่คุ้นก็ไปไม่มีใครได้ แต่พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 มีวงกว้างแทบจะโอบไปทั่วทุกประเภท การแต่งหนังสือไทยมีลักษณะแปลกเพี้ยนทางโลกกันโดยประการที่ได้แสดงมาแล้ว จนทำให้ต้องกล่าวว่าบุรุษซึ่งมีความสามารถกว้างขวางทั่วไปทุกแผนกแห่งการแต่งหนังสือไทยอย่างพระองค์ท่านนั้นมีน้อยนัก" 2

2.2 ละครพุกในสมัยแรก

การแสดงละครพุกในประเทศไทยนั้น เริ่มมีขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะของละครพุกในยุคแรก ปรากฏตามหลักฐานที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนิพนธ์ไว้ว่า

1. จมื่นอมรรตวรักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6", (พิมพ์ครั้งที่ 1, "พระราชนิพนธ์สำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว," เล่ม 4; พระนคร : โรงพิมพ์สุทธสภา, 2511), หน้า 18 - 29.

2 น.ม.ส. [กรมหนังสือพิมพ์] "คำนำ," ประชุมนิทานพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6, โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ครั้งที่ 2, พระนคร : ศิลปบรรณาการ), หน้า (3).

ละครพุกที่เล่นเป็นละครไทยนั้น เริ่มมีขึ้นในรัชกาลที่ 5 ตอนเสด็จกลับจาก ประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. 2415 ผู้มีบันดาศักดิ์สมัครชกชกกันเล่นถวายทอด พระเนตรบางครั้งบางคราว เช่น ในวันปีใหม่ เป็นต้น ตัวละครล้วนเป็นผู้ชาย เคนกระบวร เล่นไม่มีบค ตัวละครเจรจาตามใจไปตามเรื่องที่เล่น ทอมีการ ชับร้องในเรื่องละครจึงเอาบทกลอนของเก่าที่แต่งไว้ ฤาแต่งขึ้นใหม่เป็นคำขับ แด่เล่นโรงเวทียี่ฉากและแต่งตัวตามอย่างบุคคลในเรื่องละครมาแต่แรก ¹

ต่อมาการแสดงละครพุกเปลี่ยนแปลงไปบ้างกล่าวคือ แทนที่ตัวละครจะศึกษาบทละคร จนรู้เรื่องแล้วคิดคำพูดขึ้นเอง ก็เปลี่ยนเป็นเล่นตามบทเจรจาที่มีผู้แต่งไว้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถำรงราชานุภาพได้ประพันธ์ข้อเปรียบเทียบถึงการแสดงละครพุกในตอน แรกและระยะต่อมาว่า

การที่ผิดกันนี้ทำให้ท่านดู ผิดกับละครพุกอย่างเล่นชั้นแรกมาก เพราะละครพุก อย่างเล่นชั้นแรก เล่นครั้งหนึ่งบทก็เป็นอย่างหนึ่ง จะเล่นก็ฤาแล้วอากั๊ยแต่ที่ ตัวละคร แต่ละครพุกอย่างทีเล่นชั้นหลัง ถึงตัวละครจะต่างกันกงเล่นบทย่างเดียวกัน คนดูได้ฟังทั้งบทอันเป็นถ้อยคำของผู้มีปัญญาสามารถแต่งให้จับใจ ฤกรว่า เล่นบทพระราชาธิบดีเรื่องไกรทองและควาี น่าดูกว่าโนห์ราแลลิเกฉนใด ละคร พุกชั้นหลังก็น่าดูกว่าละครพุกชั้นแรกฉนั้น ²

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถำรงราชานุภาพ, ระเบียบตำนานละคร เล่นถวายตัวที่วังวรดิศ ในงานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถำรงราชานุภาพทรง ถอดพระชนมายุครบหกสิบห้าปี เมื่อวันที่ 14, 15 พฤศจิกายน 2465 (พิมพ์ครั้งที่ 2; พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465), หน้า 19.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 27 - 8.

นอกจากจะแสดงละครพูดภาษาไทยแล้ว ยังมีการแสดงละครพูดภาษาอังกฤษ คือ ในคราวที่มีงานรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับจากการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2440 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถทรงจัดการแสดงละครพูดภาษาอังกฤษถวายทอดพระเนตร โดยให้เจ้านายและข้าราชการที่ศึกษาวิชาการจากยุโรปแสดงเรื่อง *The Merchant of Venice* ของ William Shakespeare 1 ฉากคือ ตอนนั้นเนื้อ 1

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการละครพูดตั้งแต่สมัยยังทรงดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร กล่าวคือ ขณะที่พระองค์ทรงศึกษาอยู่ในยุโรปนั้น พระองค์ได้ทรงแสดงละครพูดร่วมกับเจ้านายและนักเรียนไทย เรื่องแรกที่แสดงคือ เรื่อง *มิตรแท้* ทรงแสดงในราว พ.ศ.2440 ที่เมืองเจนีวา 2

ขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังดำรงพระยศเป็นสยามมกุฎราชกุมารอยู่นั้น ในประเทศไทยมีสโมสรสามัคคีเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น ในปี พ.ศ.2447 พระองค์ทรงตั้ง "ทวีปัญญาสโมสร" กิจกรรมของสมาชิกลีสโมสรนี้มีการเล่นกีฬาต่าง ๆ การออกหนังสือพิมพ์รายเดือน ชื่อ "ทวีปัญญา" สมาชิกลีสโมสรส่วนใหญ่ได้เคยสำเร็จการศึกษาจากประเทศยุโรป เจ้านาย และข้าราชการบริพาร สโมสรอื่น ๆ ได้แก่ "สามัคยาจารย์" ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งขึ้นให้เป็นสโมสรของบรรดาคณาจารย์ และ "บางกอกสปอร์ตคลับ" 3 ซึ่งเป็นสโมสรของฝรั่ง สโมสรสามัคคีมีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสดงละครพูดด้วยคือในปี พ.ศ.2448 สามัคยาจารย์สโมสรจัดการแสดงละครพูดถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวาระดิถีคล้ายวันพระราชสมภพ ละครที่แสดงนั้นเป็นประเภทเรีงรมย์ 2 เรื่อง คือ เรื่อง *แม่ศรีครัว*

1 สัมภาษณ์พระมหามานตรีศรีอรรถกฤษสมุท (ฉัตร โชติกเสถียร) 29 พฤศจิกายน 2515.

2 พระยาสุนทรพิพิธ, "ละคอนพูด," วิทยารวฐานุสรณ์, (พระนคร : เสนาการพิมพ์, 2504), หน้า 145

3 ภายหลังใช้ชื่อว่า "ราชกรีฑาสโมสร."

และ บ่อยใหม่ เป็นบพระพันธ์ของท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และเนื่องจากเป็นที่ทราบกันคือยูวาท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย และทรงสนับสนุนในการละครพูด สามัคยาจารย์สโมสรจึงนำความกราบบังคมทูลให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ถึงการที่จะจัดละครถวาย และขอพระราชทานพระมหากรุณาในการฝึกซ้อมด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงฝึกซ้อมให้ 2 ครั้ง และเมื่อถึงวันงานพิธีก็ได้จัดพระราชดำเนินทอดพระเนตรตามคำกราบบังคมทูล

เมื่อสามัคยาจารย์สโมสรได้แสดงละครถวายดังกล่าวแล้ว ในปี พ.ศ.2448 ก็ทรงจัดให้สโมสรทวิปัญญาแสดงละครพูดให้สมาชิกสามัคยาจารย์สโมสรดำเนินการตอบแทนบ้าง ในเบื้องต้นนั้นยังมีใครตั้งชื่อคณะ คงเรียกว่า ละครทวิปัญญาสโมสร ต่อมาในปี พ.ศ.2449 ทรงสร้างโรงละครขึ้นโดยต่อจากเรือนกระเจก ซึ่งเป็นตัวสโมสรทวิปัญญา ในพระราชอุทยานสราญรมย์ แล้วจึงได้ทรงตั้งชื่อคณะละครว่า "คณะศรีอยุธยาธรรม"

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมัยดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร) ได้ทรงร่วมแสดงละครพูดด้วย เรื่อง เนื่องจากในงานพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระบรมราชาชนนี เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2449 เวลาบ่ายได้มีการแสดงละครพูดเรื่อง ปล่อยแก่ เป็นบทที่นายบัว วิเศษกุล ประพันธ์ถวายให้ทรงแก้ไข พระองค์ได้ทรงร่วมแสดงเป็นตัว หลวงเกียรติคุณครรรชิต การที่พระองค์ทรงแสดงละครนี้ได้รับการทักท้วงจากสมเด็จพระบรมราชาชนนี ดังที่พระยาสุนทรวิเชียรอันที่กัไว้ว่า พระองค์ควรเสด็จถึงพระปรารภของสมเด็จพระบรมราชาชนนี ว่า

...ไม่อย่ากให้ฉันเล่นละครอีก ทรงอ้างว่าการ เล่น/สนุกทางอื่น ๆ มีถมไป เล่นละคร เช่นนี้เป็นการเสื่อมเสีย เพราะต้องไปเป็นตัวอะไร ๆ ไม่เหมาะสม คำพูดและบทบาทก็เป็นการดองเกินนารังเกียจ ฉันทูลว่า การแสดงละคร เป็นศิลปะ การแสดงที่ดีคือพูดและทำให้สมจริง เขาจึงไม่ถือสาถึงฐานะของผู้แสดงกับตัวละครในเรื่องเป็นคนละส่วนกัน เวลาแสดงละครก็เป็นตัวละคร เวลาเลิกแสดง

แล้วก็เป็นตัวของตัวเองตามฐานะของตน ๆ อย่าคิดให้ปะปนกัน แล้วก็ดูไม่ว่า
รังเกียจ...¹

2.3 ละครพุกในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มหรสพประเภทละคร
มีหลายชนิด เช่น ละครรำ โขน และระบำของกรมมหรสพ ซึ่งในสมัยนั้นเรียกรวมกันว่า
ละครไทย ละครม้า หรือรอแวล สเก๊าท์ เซอร์คัส (Royal Scout Circus)² ละครพุก
และละครพุกสลับลีลา หรือละครร้อง มวลเหตุที่มีการแสดงหลายประเภท นั้น ปรากฏตามบทความ
ของนายกวศ คุ้มแพร์ (ปาดี้ ไกรฤกษ์) ว่า

เป็นธรรมดาของอารยประเทศที่จำเป็นจะต้องมีเครื่องสันทนาการ เรียกว่าคือ
มหรสพนั้นแลเป็นอาทิเพราะสิ่งเหล่านี้ นอกจากจะเป็นเครื่องประกอบความกรีก-
กรีน, เป็นสง่าผ่าเผยแก่ราชอาณาจักรภายในแล้ว ยังเป็นเครื่องทำให้หย่อนใจ
แก่พสกนิกรในเวลาอันควรอีกบ้าง. สุภชาติฝรั่งคนหนึ่งกล่าวว่า "การทำแต่งงาน
ไม่มีการเล่นเสียเลย จะทำให้เด็กเป็นคนสมองมัน" ; จะเป็นเพราะสุภชาติบทนี้
หรืออย่างไรก็ตาม แต่ปรากฏอย่างชัดเจนอนุญ ณ บัดนี้ว่าอารยประเทศโดยมากต้อง
มีเครื่องเรีงรมย์ดังกล่าวจึงจะใคร่ชื่อว่าอยู่ในภูมิอารยธรรมอย่างสมบูรณ์...พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์เห็นถ่องแท้ว่า ประเทศที่จะเดินขึ้นสู่อารย
อย่างเต็มทีจำเป็นจะต้องมีเครื่องสันทนาการ. เพื่อประโยชน์ดังกล่าวนี้ ๆ โรงมหรสพต่าง ๆ
ในจังหวัดพระนครจังหวัดเดียว บัดนี้มีอยู่กว่า 25 โรง...³

¹ พระยาสุนทรพิพิธ, "ละครพุก," หนังสือพิมพ์คำขวัญรายปักษ์ (1 ธันวาคม 2500),
9 - 10.

² เริ่มแสดงครั้งแรกใน พ.ศ. 2462 ประกอบด้วยการแสดงการขี่ม้า การบังคับม้า และการ
ขี่จักรยาน เป็นต้น

³ นายกวศ คุ้มแพร์ (ปาดี้ ไกรฤกษ์), "มหรสพรัชกาลนี้" ดุสิตสมิต, 1 (ธันวาคม-
มกราคม-กุมภาพันธ์, 2461), 39.

ละครที่นิยมกันมากในสมัยนั้น คือ ละครพูด การแสดงละครพูดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นที่นิยมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีละครพูดสลับลำ หรือละครร้องอีกประเภทหนึ่ง แต่ไม่อยู่ในความนิยมของประชาชนเท่าละครพูด ดังรายละเอียดจากข้อความที่ปรากฏในบทความของรามจิตติ เรื่อง ตามสมัย ตอนหนึ่งว่า

...การเล่นละครพูด หรือพูดแกมร้องได้เคยมีมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 แต่จะเรียกว่ามหรสพสำหรับพระนครที่เกี่ยวไม่ได้ เพราะมีแต่ผู้มีบรรดาศักดิ์เล่นเพื่อการบันเทิงกันเองเท่านั้น และนาน ๆ จึงจะจัดให้มีขึ้นครั้ง 1, ต่อมาเมื่อเกิดทวีปัญญาสโมสรมันขึ้นที่สวนสราญรมย์ในชั้นปลายแห่งรัชกาลที่ 5 จึงได้เกิดมีการเล่นละครพูดขึ้นที่โรงละครของสโมสรมัน, และมีผู้นิยมละครพูดนั้นมากขึ้นเป็นลำดับ. เนื่องจากความนิยมอันนี้เองทำให้เกิดมีวิมานนฤมิตรขึ้นที่บริเวณวัดสระเกศ. ที่วิมานนฤมิตรนั้น ไครรวบรวมพวกจำพวกและลิเกฝึกหัดขึ้นเล่นเป็นละครพูด, ซึ่งในชั้นต้น ๆ ใช้เรื่องนิทานเก่า ๆ เป็นโครง, แล้วต่อ ๆ มาท่านเจ้าของโรงจึงผูกเรื่องขึ้นใหม่บ้าง, หาเรื่องจากหนังสือต่างประเทศคัดแปลงบ้าง, ระเบียบการของวิมานนฤมิตรที่ผิดกับทวีปัญญามาก คือ ละครเรื่อง 1 ๆ บางทีเล่นกันได้ตั้ง 3 หรือ 4 วัน, หรือกว่านั้นก็มี ทั้งนี้สันนิษฐานว่าคงตั้งใจให้คนทั้งหลายไปดูอีกเสมอๆ, แต่เข้าใจว่าเป็นควยเหตุอีกอย่าง 1 ควย, คือ ท่านผู้แต่งพอใจแต่งเรื่องยาว ๆ อยู่แล้ว, และไม่สนใจในการแต่งละครพูด, จึงไม่รู้ว่าควรจะต้องทอนตอนใดในเรื่อง; ผลจึงมีคือแต่งละครพูดเหมือนแต่งนิทาน, ซึ่งเกิดความจำเป็นต้องเปลี่ยนฉากไป, และการเปลี่ยนฉากนั้นก็ทำช้า, จนกลายเป็นมีเวลาเปลี่ยนฉากมากกว่าเวลาละครเล่น, คนดูโดยมากเขาเสียเงินสำหรับไปดูละคร, แต่เมื่อไปนั่งในโรงละครตั้ง 4 ชั่วโมงก็เห็นละครเพียง 2 ชั่วโมง, อีก 2 ชั่วโมงเปลืองเปล่าในการนั่งคอยระหว่างเปลี่ยนฉาก, เขาก็ระอา, คนจึงไปคูนอยลงทุกที. นี่ทำให้เจ้าของละครต้องใคร่ครวญถึงเหตุที่คนไม่คิดละครของตนและจับเค้าเงื่อนแห่งเหตุนั้น ผิดอย่างไรในไม่ช้าก็เห็นปรากฏขึ้น...พอติดกับไฟไหม้. ละครนฤมิตรก็เปลี่ยนไปเล่นที่โรงปรีชาลัยในแพร่งนรา. แปลงลักษณะ คือ ใช้นักร้องเล่นหมด. ผู้ชายเป็นแต่จำพวก.

ใช้ดำเนินเรื่องด้วยบทร้องเล่าต่าง ๆ แทนพูด คงใช้พูดแต่สำหรับทวนบท. คล้ายแบบละครไทยเก่า. การดำเนินเรื่องด้วยบทร้องทำให้ได้ชื่อ "ละครร้อง" และมีคนที่ตั้งคณะตามอีกหลายคน, แต่คนแต่งไม่ใช่เป็นจินตกวีทุกคน. บทละครร้องจึงมีที่ว่าง ๆ บ้าง ๆ มากขึ้น และคนเล่นก็แต่สวด ร้องไม่เป็น. เจ้าของละครก็ประคองเรื่องเล่าอย่างพิศดาร เอาเล่าเก่า ๆ มาแปลงและแปลงทางร้องเสียจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร. จึงไม่เป็นที่นิยม...¹

คณะแสดงละครพูดที่เป็นที่นิยมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากจะมีคณะศรีอยุธยาซึ่งเป็นคณะละครที่ทรงมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่แล้วยังมีคณะอื่น ๆ อีก เช่น คณะครูแห่งกระทรวงธรรมการ คณะเสือป่ากองเสนาหลวงรักษาพระองค์ และคณะนายทหารกองมหาดเล็ก เป็นต้น ในกรุงเทพฯ มีโรงละครหลายแห่ง เช่น โรงละครหลวงในพระบรมมหาราชวัง บริเวณสวนศิวาลัย และที่วังพญาไท เป็นโรงละครสำหรับผู้ชมที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ โรงละครหลวงที่สวนมิสกวัน สำหรับผู้ชมที่เป็นประชาชน โรงมยุระนาฏศาลา เป็นโรงละครของพระอนุชาธิบดีราชินิยม ตั้งอยู่ที่ตลาดเก่า ถนนเจริญกรุง และยังมีโรงละครในต่างจังหวัดอีก เช่น ที่พระราชวังสนามจันทร์ พระราชวังบางปะอิน และพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน เป็นต้น ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสตามหัวเมืองนั้น มักโปรดเกล้าฯ ให้คณะศรีอยุธยาแสดงละครพูดให้ข้าราชการและประชาชนชมเสมอ ๆ เลยเป็นเหตุให้การแสดงละครพูดแพร่หลายในหัวเมือง ในการซ่อมรบเสือป่า ลูกเสือทุกปีต้องมีการแสดงละครพูดเป็นประจำที่นครปฐมบ้าง ที่บ้านโป่ง และที่อื่น ๆ บาง ข้าราชการหัวเมืองพากันหัดละครพูดสำหรับแสดงถวายทอดพระเนตร หรือแสดงในงานนักขัตฤกษ์ของเมืองนั้น ๆ

¹ งามจิตติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "ตามสมัย" กุสิตตมิต, เล่มที่ 15 - 8, 171 - 2

สำหรับอัตราค่าชมละครในสมัยนั้น ได้ตัวอย่างจากอัตราของโรงมหรปะนาฏะกาลา ซึ่ง
 ด้แสดงเป็นคิดเป็นจากกรมสรรพ ปรากฏตามที่ตั้งในหน้าหนังสือพิมพ์ไทย ประจำวันที่ 2 กรกฎาคม
 2460 มีดังต่อไปนี้ คือ

บอช 6	เก้าอี้ ชั้นบน	ราคา	60 บาท
บอช 6	เก้าอี้ หน้าฉาก	ราคา	60 บาท
	เก้าอี้ลอบหน้าฉาก	ราคา	5 บาท
	เก้าอี้ชั้นกลาง	ราคา	3 บาท
	อัสจันทร์ชั้นล่าง	ราคา	2 บาท
	อัสจันทร์ชั้นบน	ราคา	1 บาท

ส่วนอัตราค่าชมละครของคณะศรีอยุธยาไม่มีปรากฏแน่ชัดว่ามีอัตราแน่นอนหรือไม่
 แต่ปรากฏว่า "การแสดงละครพูดคำกลอนเรื่อง พระร่วง ที่สวนจิตรลดา ซึ่งมีประกาศให้
 บุคคลภายนอกรวมชมด้วยได้นั้น เก็บค่าดูคนละ 10 บาท และมีอัตราเดียว" ¹

๖ การแสดงละครพูดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีไ้มุ่งเพียง
 ความสนุกเพลิดเพลิน หากแต่พระองค์เป็นนักประพันธ์พระองค์แรกในประเทศไทย ที่ใช้บท
 ละครเป็นเครื่องมืออบรมจิตใจของพลเมือง ท่านองเคียวกับการสอนศาสนาด้วยวิธีเอาชาก
 นอกจากนี้การที่ทรงจัดการแสดงละครขึ้นเสมอ ๆ ยังให้ประโยชน์ในกิจการกุศลด้านต่าง ๆ รวม
 ทั้งการจัดหาสาธารณสมบัติด้วย ตัวอย่างเช่น การแสดงละครเรื่อง "ล้ามสี่" ² ในคืนวันเสาร์
 ที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462 เป็นการแสดงเพื่อเก็บเงินปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ คณะเสื่อป่า
 กองเสนาหลวงรักษาวรของค้จัดแสดงละครพูดสลับล่า เรื่อง วิวาทพระสมุทร อ. พระราชวังสนาม
 จันทร ในปี พ.ศ. 2462 เพื่อเก็บเงินให้แก่วรรณาวิสามาน หรือคณะศรีอยุธยาแสดงเรื่อง

¹ สติศย์ เสมานิล, วิสาสะ (พระนคร : อักษรไทย, 2514), หน้า 157.

² ทรงแปลงจากบทละครภาษาฝรั่งเศสของ คริสตัง แบร์นาร์ค (Christan Bernard).

"หลวงจำเปียรเดินทาง" ¹ เมื่อวันที่ 25 - 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2463 เพื่อเก็บเงินซื้อปืน
 เลือป่า และได้เงินเป็นจำนวน 12,920 บาท ² เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการยกย่องว่าทรงเป็นเอตะทัตตะ
 ในการละครพูด ดังนั้นเมื่อสถาบันใดจะมีงานพิธีโดยมีการแสดงละครพูดและกรามบังคมพูดเชิญ
 เสกข์พระราชมารดาเป็นในงานนั้นแล้ว ก็จะขอพระราชทานพระกรุณาให้ทรงฝึกหัดละครให้ถวาย
 พระยาสุนทรวิจิตรเป็นหนึ่งที่มีโอกาสตามเสด็จไปดูการฝึกหัดละครทุกครั้ง และได้เขียนวิธีที่ทรง
 ฝึกหัดครั้งที่ท่านเคยเห็นไว้ถึงรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

ละครพูดเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง เป็นศิลปะที่เกิดขึ้นโดยตัวของมันเอง เพราะ
 ละครพูดไม่มีรำ ไม่มีร้อง ไม่มีดนตรีประกอบ มีแต่การพูด นั่ง ยืน และ เดินบ้าง
 ตามอิริยาบถอันเป็นสามัญ แต่ละครพูดก็ทำให้ผู้ชมหัวเราะ ร้องไห้ และเกิดความ
 ซาบซึ้งตรึงใจ หรือเกรงเกรียงไคไม่น้อยกว่าการแสดงประเภทอื่น ทั้งนี้โดย
 เกิดความเป็นศิลปะขึ้นจากตัวแสดงนั่นเอง จึงนับว่าเป็นเรื่องยากกว่าที่คิดเห็นกัน
 โดยธรรมดา และหากจะกล่าววาศิลปะของละครพูดสูงกว่าศิลปะการแสดงประเภทอื่น
 ก็น่าจะไม่ผิดไถ่สัก ค้วยเหตุผลนี้การฝึกละครพูดจึงต้องกระทำอย่างจริงจัง และ
 โดยมิใช่ฝึกหัด ซึ่งมีความรู้ชำนาญจริง ๆ แต่ผู้ฝึกหัดนั้นก็หาใช่จำเป็นจะต้องเป็นผู้
 แสดงไต่อย่างคือควยเสมอไปไม่ หากต้องเป็นผู้ชำนาญในพฤติเหตุพฤติการณ์
 รู้จักลักษณะอาการ และอากัปกิริยาของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป กับต้องรู้ซาบซึ้งถึงบทละคร
 เรื่องนั้น ๆ ตลอดถึงชีวิตของตัวละครในเรื่อง เพื่อจะได้เลือกกำหนดตัวผู้แสดงได้
 ถูกต้องเหมาะสม โดยให้ไต่ผู้มีบุคลิกลักษณะและอริยาบถ อุปนิสัยสมกล้อยเข้ากัน

¹ ทรงแปลงจากบทละครภาษาฝรั่งเศสเรื่อง "เลอ วัวยาท เดอ เมอสิเออร์ เปริชอง"
 (Le Voyage de Monsieur Perrichon) ของ เออเจน ลาบิซ (Eugène Labiche)

² พรหมบุตร, "ละครศรีอยุธยา" ดุสิตสมิต, 9 (ตุลาคม - พฤศจิกายน - ธันวาคม
 2463), 132.

กับตัวละครในเรื่อง ทั้งนี้นอกจากจะทำให้การฝึกหัดเป็นไปโดยสะดวกแล้ว ยังเป็นทางหวังไคว่ การแสดงจะเกิดเป็นศิลปะขึ้นถึงความปรารถนา และการแสดงที่จะเกิดเป็นศิลปะขึ้นนั้น ความความสังเกตก็จะเกิดจากความถูกต้องเหมาะสมในลักษณะอาการเหล่านี้ คือ

1. สำเนียง
2. สีหน้า
3. ท่าทาง
4. จังหวะ
5. สัมผัส

อิริยาบถ 5 ประการนี้ คือ เป็นหลักที่มาแห่งศิลปะ เมื่อผู้แสดงแสดงไค่ถูกต้องเหมาะสมกับบุคลิกลักษณะของตัวละครในเรื่อง ชีวิตตัวละครในเรื่องก็จะปรากฏออกมาใหญ่ขึ้นเห็นอย่างชัดเจน (มีใจเห็นแต่ตัว และอิริยาบถของผู้แสดง) นั่นคือความเป็นศิลปะ

วิธีฝึกหัด ขอล่าวถึงวิธีฝึกหัดตามที่ได้สังเกตจดจำมา ซึ่งเห็นว่าเป็นทางที่จะเกิดศิลปะเป็นอย่างดี

1. เมื่อทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องใดเรื่องหนึ่งเสร็จแล้ว และมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการแสดงก็ทรงพิจารณาตัวบุคคลในหมู่ข้าราชการ เลือกรองผู้ที่มีบุคลิกลักษณะว่าผู้ใดเหมาะสมที่จะรับบทบาทเป็นตัวละครตัวใดแล้วก็ทรงกำหนดตัวจนครบทั้งเรื่อง
2. พระราชทานบทให้แก่บุคคลที่ทรงกำหนดเป็นตัวละครแต่ละคน ๆ เพื่อให้อ่านบทเสียก่อนจะได้มีความเข้าใจในเรื่องและบทบาทที่ตนจะต้องแสดงไค่ดี เพราะความซาบซึ้งในเค้ามูลของเรื่องและบุคลิกลักษณะ หรือชีวิตของตัวละครที่ตนจะแสดงนั้น เป็นมูลฐานที่จะให้การแสดงเกิดเป็นศิลปะ เป็นประการสำคัญเบื้องต้น

3. ให้ฝึกแบบประชุมโต๊ะกลม คือให้ยูแสดงมารวมพร้อมกัน ทุกคนกางมีมทลคร และนั่งกันเป็นวงเป็นกลุ่มตามสบาย คอไปหักพูดโดยการอ่านบท ทุกคนดูคามบทไป เมื่อถึงบทของคนที่พูดไปคามบททำเช่นนี้ตั้งแตคนจบบเรื่อง และจะนำสักกี่ครั้งก็จบที่สุดแต่จะเห็นว่าพอการหรือยัง

การฝึกขั้นต้นโดยการอ่านบทนี้เปรียบเหมือนการปูพื้นวางรากฐาน เป็นประโยชน์อย่างมากโดยทำให้คล่องบทจำบทได้คือประการหนึ่ง ฝึกสำเนียงให้เคยชินออกเสียงใถูกตองและถูกประโยควรรคตอนประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง สีหน้าท่าทางก็จะพลอยเกิดขึ้นและคล้อยไปตามบทบาท ตลอดจนจังหวะสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ถ้าจะเป็นที่รู้เท่าที่ซึ่งกันและกันแล้ว การฝึกหัดขั้นอื่นต่อไปก็จะเป็นความสะดวกง่ายขึ้นมา ทั้งเป็นที่หวังใควาเมื่อถึงคราวแสดงจะต้องสำเร็จผลใคดีแน่นอน

4. จากขั้นการฝึกอ่านบทแล้ว ก็ถึงขั้นเข้าที่เข้าฉาก แต่ยังมีใฉากจริงหองจริง เพียงแต่จัดหองสมมติที่ขึ้นใมีเครื่องตกแต่ง เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กล้ายกับที่จักเข้าฉากจริง ๆ ใมีวัตถุหรือสิ่งอื่นใใด ๆ ซึ่งบทบ่งใใมีประกอบบทบาทของยูแสดง ก็ต้องจักใมีสิ่งนั้น หรือที่คล้ายคลึงกันใคววย เพื่อประกอบบทบาทใการแสดง และมีให้เกิดความพลั้งเผลอลหลงใมีขึ้นใเวลาแสดงจริง การฝึกขั้นนี้เพื่อเอาออกฉาก เข้าฉาก ที่นั่ง ที่ยืน ใถูกที่ตามกำหนด และการแสดงบทบาทต่าง ๆ อย่างที่จักแสดงจริง ๆ ฝึกหัดใเกิดศิลปะทั้ง 5 โดยสมบูรณ์ คือ การออกสำเนียง แสดงสีหน้าท่าทาง จังหวะ ตลอดจนการสัมพันธ์ใระหว่างตัวละคร ความสัมพันธ์นี้ทั้งใการพูด การแสดงสีหน้าและท่าทาง จังหวะนั้นมีทั้งใตนเอง และที่สัมพันธ์กันใตัวละครอื่น ทั้งนี้ นอกจากบทจักบอกความใให้ทำ ยังต้องคิดทำตามเหตุการณ์ใเป็นความเหมาะสมคววย ความเป็นศิลปะจึงจักเกิดขึ้นแก่ละครทั้งโรง การฝึกเช่นนี้มีคนแยกบท ยูแสดงจักต้องหัดทั้งคำบอก เมาไป คังไป จักต้องติดคอใทรูกัน ทำความเข้าใจกันใคว ความจริงยูแสดงยอมจำขอความที่ตน

จะต้องพูดได้ แต่ก็จะมีใครจำได้ตามตัวหนังสือ ฉะนั้นการบอกบทจึงเสมือนการนำพาให้ระลึกความได้ แล้วผู้แสดงก็จะพูดได้ตามบทเอง หากผู้แสดงไม่จำบทเสียเลย รอเพียงแต่คำบอกจึงจะพูดได้เช่นนั้นแล้ว ความเป็นศิลปะทุกประการก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะละครพูดก็คือคำพูดนั้นแหละเป็นหลัก เป็นมูลของศิลปะและเป็นปัจจัยให้เกิดศิลปะทั้ง 5 ประการ เมื่อมีการฝึกหัดในขั้นนี้ เป็นผลดีโดยส่วนรวมแล้วการแสดงจริงก็ไม่เป็นของยากอย่างไร

5. ขั้นสุดท้ายของการหัดก็คือ การฝึกซ้อมบนเวทีที่จะแสดงจริง การฝึกหัดในขั้นที่ 4 ก็นับว่าเป็นผลที่จะออกแสดงได้แล้ว แต่ที่ต้อฝึกซ้อมบนเวทีจริงอีกนั้น ก็เพื่อให้ผู้แสดงได้ทดลองกับของจริง นับแต่ขนาดของเวทีซึ่งต่างกับห้องที่เคยหัดมา ทางเข้าฉาก ออกฉาก ที่นั่ง ที่ยืน ระยะเวลาติดต่อสัมพันธ์ เครื่องประกอบ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ก็จะต้องมีให้ครบถ้วน และจัดให้ถูกต้อง เครื่องประกอบการแสดงซึ่งบ่งบ่งไว้ก็จะต้องใช้เช่นเดียวกัน ตลอดถึงคนบอกบทจะต้องมีสักกี่คน คนใดอยู่ตรงไหนจึงจะเหมาะ ก็จะต้องทดลองจัดสรรให้พร้อมสรรพในขั้นนี้แล้ว การฝึกในขั้นนี้ก็ดำเนินไปอย่างที่เคยมาแล้วในขั้นที่ 4 นั้นเอง แต่เป็นการเข้าที่อย่างถูกต้องพร้อมสรรพ ทั้งผู้แสดงและเครื่องประกอบการแสดง การฝึกขั้นนี้จะมีสัก 2 - 3 ครั้งก็พอแก่การ

6. การซ้อมใหญ่ การฝึกขั้นที่ 5 นับเป็นขั้นสุดท้ายแล้ว แต่ตามธรรมเนียมก่อนแสดงจริงมักมีการซ้อมใหญ่อีกครั้งหนึ่งปฏิบัติเหมือนอย่างการแสดงจริงทุกสิ่งทุกอย่าง นับแต่การจัดฉาก เปลี่ยนฉาก การจัดเวที การแต่งตัวละคร การเปิดม่าน การเปิดไฟ ปิดไฟ ตลอดจนสิ่งทั้งหลายที่จะต้องทำต้องมีใช้ให้พร้อมสรรพทั้งสิ้น เป็นการทดสอบทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเป็นโอกาสได้จัดการแก้ไขสิ่งที่ยังขาดตกบกพร่องให้สมบูรณ์ และปรับปรุงเพิ่มเติมให้บางสิ่งบางอย่างดียิ่งขึ้น รวมทั้งทราบระยะเวลาการแสดงแต่ละฉากแต่ละองก์ และตลอดเรื่องโดยถูกต้องด้วย เมื่อมีการซ้อมใหญ่สำเร็จไปแล้ว

การแสดงจริงก็จะต้องสำเร็จไปด้วยดีเช่นเดียวกัน ¹

ส่วนบรรยากาศในการแสดงละครพุกนั้น พระยาสุนทรพิพิธบันทึกไว้ว่า

ในการแสดงแต่ละครั้งมีวิธีการอันควรสังเกตว่าต้องมีโหร ปี่พาทย์บรรเลงหน้าเวทีเป็นการโหมโรง และทำความไพเราะเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟังที่กำลังนั่งรออยู่ละครไม่ต้องนั่งอยู่เปล่า ๆ จนเกิดความวุ่นงา และพอเปิดม่านหน้าเวทีเริ่มมีการแสดง ปี่พาทย์ทำเพลงสวดบูชา แล้วหยุดลงพอดีเมื่อเปิดม่านถึงที่ การทำเพลงตอนนี้ก็จะเป็นเรื่องกระตุ้นใจให้คิดคึกคักขึ้นทั้งผู้แสดงและผู้ดูไม่น้อย ถ้าไม่มีปี่พาทย์ทำเพลงแล้วก็จะรู้สึกหงอยเหงาไม่ครึกครื้น ทางกับมากที่เดียว ส่วนสัญญาณการเปิดม่านก็ใช้วิธี "กระทุ้งโรง" คือ ใช้ไม้ (กทา) กระทุ้งพื้นไม้ไผ่กระดิ่ง หรือนกหวีดดังที่เคยเห็นมา จึงดูเป็นพิธีจูงใจผู้ดูให้เกิดสำนึกแล้วตั้งสมาธิ สรรวมจิตใจมุ่งไปยังจุดเดียวกัน คือ เวที - ฉาก และตัวละครพร้อมกัน กวรวกระทุ้งโรงนี้ ผู้กำกับการแสดงเป็นผู้กระทุ้ง... ²

พระราชนิพนธ์บทละครพุกมีทั้งเรื่องสั้นและเรื่องยาว หรือเรียกกันว่า เรื่องเล็กเรื่องใหญ่ เรื่องเล็กใช้เวลาแสดงประมาณ 1 ชั่วโมง เรื่องใหญ่ใช้เวลาแสดงประมาณ 2 ชั่วโมง เมื่อแสดงต่อกันก็รวมเวลาประมาณ 3 ชั่วโมง การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ทั้งเรื่องสั้นและเรื่องยาว มิได้เป็นไปตามธรรมดาที่บทประพันธ์ทั้งหลายย่อมมีทั้งเรื่องสั้นและเรื่องยาว หากแต่มีพระราชประสงค์ที่จะใช้ในการแสดงควบกัน โดยแสดงเรื่องเล็กนำก่อนแล้วจึงแสดงเรื่องใหญ่ต่อ เว้นแต่เรื่องใหญ่จะยาวมาก และควยเวลาจำกัดจึงแสดงเฉพาะเรื่องใหญ่เรื่องเดียว เป็นที่น่าสังเกตว่า เรื่อง

¹ พระยาสุนทรพิพิธ, "ละครพุก" วารสารฐานธรรม พุทธศักราช 2504, (พระนคร : เสนาการพิมพ์, 2504), หน้า 150 - 154.

² พระยาสุนทรพิพิธ, "ละครพุก," หนังสือพิมพ์คำขวัญรายปักษ์ (1 ธันวาคม 2500),

เล็กนั้นเป็นเรื่องตลก ขบขัน ขวนหัว หรือเป็นเรื่องเผ็ดร้อน หรือเรื่องโศก ซาบซึ้ง และเป็น เรื่องกระทัดรัดไม่ยืดเยื้อ อีกทั้งเนื้อเรื่องก็เข้มข้น ดังนั้นการแสดงเรื่องเล็กนำก่อนก็เพื่อ ปลุกใจกระตุณใจผู้ดู "...เปรียบเทียบให้กินออเคิฟ จิบคอกเทล ก่อนกินอาหาร อันจะทำให้ เกิดความอยาก และกินอาหารอร่อยขึ้นนั่นเอง..."¹ ค่ายเหตุดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้แสดงเรื่องเล็กเป็นการ เปิดโรงก่อน

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้คณะศรีอยุธยาแสดงแต่บทละครใหม่ ๆ ที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น โดยมีไคน่าวรรณกรรมที่มีมาแต่สมัยก่อน หรือ เรื่องของนักประพันธ์อื่นมาแสดงปรากฏตามหลักฐานที่จมนอมรคุณารักษ์บันทึกไว้ว่า "...เพราะพระองค์จำเป็นต้องนำเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ ๆ มาทดลองแสดงดูความแบบ ที่เรียกว่าสาธิต จึงไม่เปิดโอกาสให้นำเรื่องของผู้อื่นมาแสดง..."² /

การแสดงละครพูดระยะแรก ๆ ผู้แสดงทั้งหมดเป็นชาย ผู้ที่แสดงบทบาทมักจะไดแก่ พระยาอนิรุทธเทวา พระมหามนตรีศรีอริวงศรัทธานุช นายกวด หุมแพ และพระยาประสิทธิ์-สุภการ เป็นต้น เช่น พระยาอนิรุทธเทวาแสดงเป็นนางสาวโฉมศรี ในเรื่อง ทานรอง³ พระมหามนตรี ฯ แสดงเป็นแม่ละไม ในเรื่อง มหาตมะ และ นายกวด หุมแพ แสดงเป็น นางสาววิไล ในเรื่อง วิไลเลือกคู่⁴ เป็นต้น การที่ชายผู้แสดงเป็นตัวนางนี้ก็คงเนื่อง ด้วยบทบาทการแสดงบางตอนยอมมีบทบาทระหว่างพระกับนาง หรือต้องมีการสัมผัสกันอย่างใกล้ชิด

¹ พระยาสุนทรพิพิธ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

² จมนอมรคุณารักษ์, เรื่องเดียวกัน หน้า 33.

³ ทรงแปลจาก "เสกัณฑ์ อิน คอมมานด์" (Second in Command) ของนายร้อย เอกรอเบอรัท มาร์แชล (Captain Robert Marshall).

⁴ ทรงแปลจากบทละครภาษาฝรั่งเศสเรื่อง "เลส วิวาซิเตส์ เดอ กะปิเตนดีก" ("Les Vivacités de Capitain Dike) ของ เออเจน ลาบิช (Eugène Labiche) และเอ็ดเวิร์ด มาร์แตง (Edward Martin).

ซึ่งประเพณีนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องน่าระคายกาย ผู้หญิงจึงไม่กล้าแสดง แต่สมัยต่อมาเมื่อสังคมมีความเข้าใจดีในศิลปะแล้ว ประเพณีก็คลายความเคร่งครัดลง ตัวนางจึงใช้ผู้หญิงแสดงได้ การแสดงแบบชายจริงหญิงแท้เริ่มในปี พ.ศ. 2463

อนึ่ง ในการแสดงละครพูดของคณะศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งนามแฝงพระราชทานแก่ผู้แสดงทุกคน โดยทรงแปลหรือแปลงหรือเทียบเคียงจากนามเดิมกับนามสกุลโดยมาก ดังตัวอย่าง เช่น

<u>พระนามหรือนามจริง</u>	<u>นามแฝง</u>	
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	นายแก้ว	ช. อยุธยา
พระนางเชดัดกษมีดาวัน	นางสาวทิว	นิเวงาม
ม.จ. หัษชากร วรวรณ	นายหรร	นิเวงาม
เจ้าพระยารามราชพ (ม.ล. เทื้อ พึ่งบุญ)	นายเกื้อ	บุญยาศัย
ท่านผู้หญิงกิมไล้ สุธรรมมนตรี	นางทองมา	ชื่อตรง
พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ทั้น พึ่งบุญ)	นายลักษณ	บุญยาศัย
พระยาวิจิตรชลธาร (ม.ล. เวก ญูชร)	นายรูป	ชางเทวา
พระมหามนตรีศรีองค์รักษ์สมุห (ฉัตร โชติเสถียร)	นายรม	สว่างนาน
ม.ล. ปิ่น มาลากุล	นายเข็ม	หมวกเจ้า
นายกวด ห่มแพร (โต สุจริตกุล)	นายเสื่อง	ชื่อตรง
จมนรภพพิชิต (ลยูเคียน ณะรอง)	นายราม	เมืองคี่บุก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทในด้านละครพูดโดยที่ทรงพระราชนิพนธ์บท ทรงเป็นผู้แสดงในบางโอกาส ทรงฝึกตัวละครอื่น ๆ และทรงอำนวยการแสดงของคณะศรีอยุธยา พระปรีชาสามารถในด้านกาแสดงและการจัดการแสดงของพระองค์นั้นเป็นที่ยกย่องเป็นอย่างสูง ดังปรากฏตามบทวิจารณ์ในหนังสือกุศลิตสมิต เช่น

. . . ละครณะนั้นคนใดมีโลศรอันไม่วิปริตแล้ว ย่อมจักได้เคยเห็นหรือได้ยินกิตติศัพท์ความสามารถที่ได้เคยแสดงมาแล้วทุกคน, เราอาจกล่าวได้โดยความจริงใจว่าเป็นละครพูดซึ่งเล่นตัวอย่างยอดเยี่ยมที่สุดในกรุงเทพฯ. ในการแสดงคราวนี้มีเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญของคณะคือ, ได้มีท่านสุภาพสตรีหลายท่านมาออกโรงเป็นตัวหญิง, จึงทำให้ผู้ที่อยากดูครณะนี้มีความกระหายอยากดูยิ่งขึ้น. เมื่อวันที่ 5 เดือนนี้เป็นวันซ่อมแซมตัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสื่อป่าในกองเสนาหลวงรักษาพระองค์และครอบครัวมาดู, ความกระหายอยากดูนั้นทำให้เก้าอี้ไม่พอนั่ง, หรือจะกล่าวให้ถูกแท้ก็ตงว่าหาที่จะยืนดูก็เกือบไม่มี. คืนวันที่ 6 เป็นวันเล่น, คนมาดูเกือบไม่แพ้วันก่อน. วันที่ 7 พระราชทานโอกาสให้ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการและครอบครัวมาดู; จนจำพวกหลังที่มีเคราะห์ดีก็ว่าพวกอื่นโดยได้โอกาสมาดูเป็นพิเศษนั้น, ก็เพราะว่าเขาเป็นคณะ 1 ที่เล่นละครพูด, จึงเป็นการสมควรแล้วที่เขาจะได้มาชม, เพื่อจะได้จดจำในสิ่งที่ควรจำ.

ละครที่แสดงคราวนั้นมีเรื่องสั้น ๆ รวม 4 เรื่อง เป็นเรื่องที่ท่านศรีอยุธยา นิพนธ์ขึ้นคือ :- เรื่องที่ 1 "เจ้าข้า, สารวัด!" ออกก่อกำวจบ, เป็นเรื่องตลกประกอบเข้ากับความสามารถของผู้แสดง, ทำให้ผู้ดูกองหัวเราะไปทุกคน, แม้แต่ผู้ที่มีจิตอันศรศราก็กลั้นหัวเราะหาได้ไม่, เราเสียใจที่มีนาคระคาชอยู่นอยไม่สามารถจะนำความข้นมากำนันทานดูอันใดจึงต้องชอกลาวแต่เพียงว่า, เรื่องนี้นายทหารในกองพลทหารบกที่ 3 ได้เคยรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เล่น ในการฉลองโล่ห์ของกรมทหารบกที่ 13 ครั้งหนึ่งแล้ว. คงจะยังมีผู้ระลึกเรื่องไต่อยู่บ้าง. ผู้ที่เคยเห็นคณะนายทหารเล่นมาแล้ว มาได้เห็นคณะละครศรีอยุธยาแสดงในครั้งนี้นักจะรู้สึกประหลาดใจทุกคน, ว่าเล่นคืออะไร เช่นนั้น, จนทำให้มีความข้นตางกันจนเกือบไม่ใช่เป็นเรื่องเดียวกัน; ถ้ามีผู้แสดงในครั้งก่อนได้มาเห็นในครั้งนี้นักจะยอมรับโดยคำของเราเป็นแน่นอน. ด้วยเหตุว่านี่นาคระคาชอยู่จำกัจึงตงของกัที่จะกลาวชมเชยผู้เล่นที่คือทุกคน, ในที่นี้จะชอกลาวแต่ผู้ที่เล่นดีจนไม่สามารถจะลืมไปเสียจากความจำได้เท่านั้น คือ :

1. ท่านศรีอยุธยา ได้เป็นตัวแทนร้อยเอกบุญธรรม ธรรมโยธิน ในขณะที่ท่าน ยืนอยู่บนเวทีได้ยินเสียงคนหัวเราะและตบมือแสดงความพอใจผู้มีได้ซำค, เพราะ การเล่นตลกของท่าน, เราสารภาพว่ากล่าวไม่ถูกว่าจะไรทำให้ซัน ตามธรรมดา จำอวดที่แสดงเราอาจกล่าวได้ทันทีว่าซันสิ่งนั้นสิ่งนี้, แต่ที่ท่านแสดงเหมือนกับคน ธรรมดาเรานั้นเอง แต่ก็ต้องหัวเราะ จึงน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก. โชคดีเท่านั้นท่าน กลับช่วยทำให้ตัวลครอื่น ๆ ให้คุณผู้ชោះไปตามบทใกล้ชิดยิ่งขึ้น, จึงเห็นได้ว่า ท่านมีกำเนิดเป็นอาจารย์ในนิสัย.

2. หม่อมเจ้าศรีสอางค์นฤมล เป็นนางสาวนฤมล ธรรมโยธิน. เป็นครั้งแรกที่เราได้เคยเห็นทรงเล่นลครพูด, รับสั่งไต่จะฉาน, และไม่เบาเกินไป. นักเลงลครทุกคนคงจะได้เคยสังเกตุว่าตัวลครโดยมากถ้าคงแสดงเรื่องอะไร ที่ใกล้กับความเป้นจริงของตัวแล้วออกจะเล่นเกอ ๆ ไป, เช่น บทของเด็กแล้ว เอาเด็กเล่นเป็นต้น, แต่กลับตรงกันข้ามจึงต้องควรสรรญเสริญ.

3. หม่อมสุน วรบรรณ ณ กรุงเทพฯ เป็นนางสาวสงวน พลโยธิน. แสดง ท่าทางสนธิสนมปราศจากเกอเขิน ทำท่าเหมาะกะกับบททุกขณะ.

4. พระยาอนิรุทธเทวา เป็นนายร้อยตรีเจริญ ภัฏนานนท์. โดยมากเรา เคยเห็นเล่นเป็นตัวผู้หญิงได้อย่างดี, มาเป็นผู้ชายคราวนี้ความดีก็ไม่ผิดแค้นไป เลย, เช่น ดีใจ ตกใจ ขำงำทำท่าได้เหมือนคนที่ตกอยู่ในฐานะเช่นนั้นจริง ๆ ที่เดียว.

เรื่องที่ 2 "งคการสมรส," เป็นลครองก์เดี่ยวจบ, เนื้อเรื่องเป็นอย่างไรมี ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ของเรา ฉบับ 71 - 74 แล้ว, ในที่นี้จึงจะขอกกล่าวแต่ การเล่นเท่านั้น.

1. นางสาววัน วาระสิริ เป็นนางสาวสง่า รูปวิไล. ตามที่ท่านทั้งหลาย เคยเห็นหลอนเล่นลครในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสมาแล้วก็ปานใด, มาเล่นลคร ภาษาไทยเป็นครั้งแรกในครั้งนี้ ความดีก็ไม่แพ้ที่ได้เล่นในภาษาอื่นเลย ทำท่า ท่าทางพองาม, ไม่ออกท่ามากเกินไปจนเห็นว่าเป้นลคร.

2. พระยาประสิทธิ์ศุภการ เป็นพระอรรณพประสิทธิ์เสวี. ท่านนี้เป็นละครดีเหลือเกิน, นอกจากท่านศรีอยุธยาแล้วจะหาผู้ใดจับไม้ไ้, ท่านผู้คุณเคยแกลลครขณะนั้นคงจะจำได้ว่า พระยาประสิทธิ์ไ้เป็นตัวลครหลายชนิดมีกิริยาอัชฌาศัยต่าง ๆ กัน, ผู้หญิงบ้าง, คนแก่บ้าง, หนุ่มบ้าง, เฒ่าบ้าง, โกงบ้าง, เป็นตัวชนิดไรก็แสดงไปตามนิสัยตัวชนิดนั้น ฉีกกันทุกครั้ง. ในครั้งนี้ก็ทำท่าทางสมกับคนที่อวดฉลาดใช้โวหาร เป็นเครื่องมือ, ทำให้รู้เรื่องราวที่ได้ตอบกับนางสาวรูปวิไลจนน่าขำยิ่งนัก.

ส่วนพระยาอนุสิษฐ์ครุฑราช ซึ่งเป็นพระท้าววิฆเนศวร และหม่อมเจ้าพัชรราย ซึ่งเป็นคนใต้นั้นมีบทบาทน้อย, เพราะฉะนั้นเป็นการยากที่จะกล่าวว่าเป็นอย่างไร แต่ถึงคงไม่ทำให้ผู้คุณเคยกับท่านลืมไปว่าไ้เคยเล่นดีมาแล้ว.

เรื่องที่ 3 "ขนมสมกับน้ำยา" เรื่องนี้ท่านศรีอยุธยาไ้ให้พนธ์ขึ้นและไ้ลงพิมพ์ในหนังสือของเราฉบับที่ 78 และ 79 แล้ว. ผู้เล่นในเรื่องนี้คือทุก ๆ คน เช่นเรื่องที่ถูกกล่าวมาแล้ว, แต่มีบางท่านเล่นดีจนมิสามารถจะข้ามไปเสียโดยไม่กล่าวถึงคือ:

1. นางสาวช่อม ตรีโยคร เป็นนางภริมย์ดี. แสดงไ้สมกับบทของตนในเวลาที่จะละกะกับตัวนับว่าดีทีเดียว. ครั้งนี้เป็นคราวแรกที่ได้ออกโรง ถ้ามีความชำนาญต่อไปอีกจะเป็นตัวลครที่ดีเยี่ยมคน 1.

2. นางสาวฉิว จิตรกร เป็นนางวิจิตรอักษร. ทำท่าเป็นลครราวกับไ้คุณลครชนิดอย่างที่ปากตลาดเรียกวาลครร้องมาแล้วสักพันครั้ง, น่าชมจริง ๆ; ถ้าเล่นลครในคราวหน้าหวังว่าจะเล่นไ้ดีเช่นนี้อีก.

เรื่องที่ 4 "โพพาง," เป็นลครพู่คองก์เดี่ยวจบ. บทลครไ้เคยลงในหนังสือสมุทสร วันที่ 18 มีนาคม 2458 มาแล้ว, จึงไม่จำเป็นต้องเล่าเนื้อเรื่อง. ผู้ที่เล่นในเรื่องนี้คือยอดเยี่ยมคือ:

1. ท่านศรีอยุธยา เป็นนายพลเรือโทพระยาสมุทรโยธิน. ตัวนี้เป็นยากที่สุดในเรื่อง. ในขั้นต้นก็มีอารมณ์ธรรมดา, เมื่อถูกชักถึงเรื่องไม่ยากผู้ก็ต้องเปลี่ยนแสดงทำให้เห็นว่าไม่สะดวกใจ, ต่อไปต้องเปลี่ยนเป็นหึงและโกรธเจือปนกัน, แล้วเป็นคนโง่ไม่รู้เท่าพระวิสุทร เพื่อจะใคร่รู้ความว่าพระวิสุทรกับนายประมุขลคบคิดกันหรือเปล่า, ในที่สุดเมื่อคืนกับภรรยาต้องแสดงว่ามีหัวใจเบิกบานที่สุดในโลก. ท่านผู้ที่เคยเล่นละครมาบ้างแล้ว แม้แต่เล็กน้อยคงจะรู้สึกว่าการเปลี่ยนแสดงที่เรากล่าวนี้ยากปานใด, ท่านศรีอยุธยาแสดงไฉนผู้ดูโดยมากรู้สึกเป็นจริงไปตามถ้อยคำที่เราได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นทุกประการ. ในเวลาโกรธเจือหึงนั้นไม่ต้องกล่าวถึงท่าซึ่งแสดงอันเห็นได้เป็นปรุ้ม, ถ้าเราใช้กล้องส่องดูจะเห็นได้ถึงดวงตาว่าเต็มไปด้วยความพยายาม; การแสดงได้ถึงดวงตานั้นเป็นวิชาสูงที่สุดของการละครแล้ว.

ยังอีกประการ 1, ซึ่งจะไม่กล่าวถึงไม่ได้เลย ท่านเป็นผู้ฝึกคนเล่นจนสำแดงให้เห็นแล้วว่าดีปานใด, และยังแต่งเรื่องกับทั้งกองอำนาจการบนเวที. แต่ใจจริงมีเวลาตรงท่าทางมาแสดงได้ถึงเพียงนี้. ยิ่งในคราวนี้ยิ่งอัศจรรย์มากที่สุดที่ต้องฝึกสุภาพสตรีซึ่งยังไม่เคยเล่นละครเลยจนเล่นได้ดีในเวลาอันน้อยวัน, ตัวท่านควรจะเล่นคอยลงไปแต่กลับตรงกันข้ามท่านเล่นไค้ก็อยู่เช่นเดิม.

2. เสด็จพระองค์เจ้าวัลลภาเทวี ทรงเป็นคุณหญิงสมุทรโยธิน. ปรากฏว่าเป็นครั้งแรกที่ไค้ทรงเล่นเป็นละครพูด, พระองค์ไค้ทรงเล่นไค้อย่างก็เสมอกับผู้ที่ไค้ออกจากโรงเรียนมาแล้วหลายสิบครั้ง, กล่าวคือในเวลาที่ถูกหลวงเชียวชลธารรบกวนให้ช่วยเหลือไค้ทรงทำทำให้เห็นว่าเต็มใจจะช่วยเหลือเขาจริง ๆ จัง ๆ, ในเวลาที่ถูกเจ้าคุณสงสัยทรงแสดงสีพระพักตร์สลด จนผู้ใจเหี่ยวไปกลัวความสงสาร, และในตอนท้ายซึ่งกลับรู้ความจริงกันแล้ว ไค้ทรงเข้าพระทัยบัพและอริยาสัยของตัวในเรื่องนี้. คุณสมบัติอันนี้จะมีในบุคคลที่ไร้การศึกษาหรือขาดไหวพริบก็น่ามิได้, จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่พระองค์ไค้รับเลือกเป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง.

3. หม่อมเจ้าลักษมีลาวัณ ทรงเป็นนางสาวสายหยุด. เราได้เห็นทรงเล่นละคร เป็นครั้งแรกแต่เขื่อนนั้นทรงสำแดงให้เห็นว่าทรงสามารถในการเล่นละคร. กล่าวคือท่าที่ทรงทำนั้นเหมือนกับคนที่ตกอยู่ในฐานะเขื่อนนี้จริงๆ จนทำให้ผู้รู้รู้สึกว่าตนได้เข้าไปเห็นการเป็นไปของเขื่อนในบ้าน. เมื่อหม่อมกบฏแล้วจึงรู้สึกว่าคุณครอยู่.

4. พระยาประสิทธิ์ศุภการ เป็นนายร้อยเอกหลวงเรือวชลธาร. บทของตัวนี้เป็นชายหนุ่มโตแข็งแรงความสามารถเช่นใดกล่าวมาแล้วในเรื่อง "งการ-สมรส" ซึ่งมาแสดงในเรื่องนี้คืออีกจนเป็นข้อพิสูตร์คำของเราว่า "ท่านเกิดเป็นละครในนิสัย."

5. พระยานิรุทธเทวา เป็นนายประมุล มีนางกูร. เราต้องชมว่าท่านช่างเป็นคนสังเกตกำหนดจดจำในสิ่งต่าง ๆ ก็เหลือเกิน. ตามธรรมดาไม้ได้สมาคมกับพวกลูกจีนแต่ทำท่าทางคล้ายกับพวกลูกจีนจริงๆ จนผู้รู้สึกลบตา, และหมั้นได้ของท้าววคฉลาด. ยิ่งเล่นยิ่งทำท่าดีขึ้นทุกที. เบื้องนาเราคาดคะเนว่าคงจะเป็นละครที่ดีที่สุดคน 1.

6. พระยาสุจริตธารง เป็นพระวิสุตร์พานิช. ท่านได้เคยเล่นละครในคณะนี้มาแล้วหลายครั้ง, เรายังนึกไม่ได้เลยว่าเคยเห็นเล่นแล้ว. ถึงแม้ในครั้งนี้ก็เล่นได้เหมือนเช่นเดิม. เป็นตัวนิสัยซี้ฉลาด แสดงท้าวฉลาดจนคนหัวเราะเยาะความฉลาด...¹

¹ พรหมบุตร, "ละครศรีอยุธยา"; "ดุสิตสมิต", 9 (ตุลาคม - พฤศจิกายน - ธันวาคม 2463), 89 - 96.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงผูกขาดการแต่งบทละครพูดพระราช-
นิพนธ์ หากแต่พระราชทานแกุ่ผู้ประสงค์จะนำไปแสดงโดยทั่วไป จะเห็นได้จากหมายเหตุ
ของพระราชนิพนธ์บทละครพูดเรื่อง "งกการสมรส" ¹ ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือคุสิตสมิตฉบับที่ 71 ว่า
"(หมายเหตุ - ละครพูด เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ซ้ำค้อยู่, และมีตัวละครน้อยเหมาะสำหรับเสื่อป่า, ลูก
เสื่อหรือนักเรียนเล่น. ถ้าผู้ใดปรารถนาจะเดินขอให้ขออนุญาตมายัง "ศรีอยุธยา," ผู้เป็น
เจ้าของกรรมสิทธิ์, จะยินดีอนุญาต. ถ้าปรารถนาจะขออนุญาตเช่นนี้ไปรศลงจดหมายมายังหม่อม
เจ้าคุณภากร, กรมราชเลขาในพระองค์, กรุงเทพฯ)" ²

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ทรงแปลจากเรื่องของแอด เฟรคส์โตร นักประพันธ์ชาวอังกฤษ.

² ศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "งกการสมรส"
คุสิตสมิต, 7 (เมษายน - พฤษภาคม - มิถุนายน 2463), 66.

2.4 รายชื่อพระราชนิพนธ์บทละคร

พระราชนิพนธ์บทละครในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเท่าที่รวบรวมได้ มีทั้งสิ้น 83 เรื่อง แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้ คือ

2.4.1 บทละครพูดร้อยแก้วภาษาไทยที่ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยจินตนาการของพระองค์
เอง มี 21 เรื่อง ดังต่อไปนี้ คือ

กลแตก

แกแค้น

ขนมสมกับน้ำยา

ความดีมีโทษ

จัดการรับเสด็จ

"เจ้าข้า, สรวัด!"

ฉวยอำนาจ

นอย อินทเสน

บวงมาร

ดูรายแฉลง

โพงพาง

พ่อกไม่ขาว

มหาคมมะ

ไม้โกธร

เสียสละ

หนังสือ

หมายนำมอหน้า

หมิ่นประมาทศาล

หัวใจนักรบ

หาโล่ห์

เห็นแก่ลูก

2.4.2 บทละครพูดภาษาไทยที่ทรงแปลหรือแปลงจากบทละครพูดต่างประเทศ
มี 25 เรื่อง ดังต่อไปนี้ คือ

2.4.2.1 จากบทละครสั้นสกอต มี 1 เรื่อง คือ

ปริยทรรตिका

ทรงแปลจากนาฎีกาของพระเจ้าศรีหรรษวรราช

2.4.2.2 จากบทละครฝรั่งเศส มี 7 เรื่อง ดังต่อไปนี้ คือ

เกินต้องการ

ทรงแปลงจากเรื่อง "บูโลด์เบร์"

ของคริสตัง แบร์นาร์ค (Christan Bernard)

ตบตา

ทรงแปลงจากเรื่อง "บูคร์ โดซ เบอ์"

(Le Poudre aux Yeux)

ของเออเจน ลาบิช (Eugène Labiche)

ร.ค.ด. "นนทรี"

ทรงแปลงจากเรื่องของ อาร์ทิมอเรอซ์ และ ยี เปราร์ต

ลามคี

ทรงแปลงจากเรื่องของ คริสตัง แบร์นาร์ค

(Christan Bernard)

วิลอยเสือกู

ทรงแปลงจากเรื่อง "เลส วิวาทิเต้ เคอ คะบิเคบ คิล"

(Les Vivacités de Capitaine Dike)

ของ เออเจน ลาบิช (Eugène Labiche) และ

เอ็ดวาร์ด มาร์แตง (Edward Martin)

หลวงจำเนียรเดินทาง

ทรงแปลจากเรื่อง "เลอ วัวยาซ เดอ เมอดีเออร์
แปร์ริชอง" (Le Voyage de Monsieur Perrichon)
ของ เออเจน ลาบิช (Eugène Labiche)

หมอลำเป็น

ทรงแปลจากเรื่องของ โมลิแยร์ (Molière)

2.4.2.3 จากบทละครอังกฤษ มี 17 เรื่อง ดังต่อไปนี้ คือ

กุศโลบาย

ทรงแปลจากเรื่อง "อะ รอยัล แฟมิลี่" (A Royal
Family)
ของ โรเบิร์ต มาร์แชล (Robert Marshall)

คดีสำคัญ

ทรงแปลจากเรื่อง ยอร์ช สะกุล ทะลิน

งคการสมรส

ทรงแปลจากเรื่องของ แมล เฟรคส์โตร

เจ้าคุณเจ้าชู

ทรงแปลจากเรื่อง "เดอะ เกย์ ลอร์ด คว็อกซ์"
(The Gay Lord Quex)

ของ อาร์เธอร์ ริง ปิเนโร (Arthur Wing Pinero)

หญิงนาง

ทรงคัดแปลแก้ไขจากเรื่องของริชาร์ด บรินส์ลีย์ เชริเดน
(Richard Brinsley Sheridan)

ตอนรับลูก

ทรงแปลจากเรื่องของ เปอร์ดี อัมเพรย์

ตามใจตาม

ทรงแปลจากเรื่อง แอส ยู ลൈค์ อิท (As You Like It)
ของ วิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare)

ทหารรอง

ทรงแปลจากเรื่อง "เสกัณฑ์ อีน คอมมานด์"
(Second in Command)
ของ นายร้อยเอก รอเบิร์ต มาร์แชล (Captain Robert
Marshall)

นินทาสโมสร

ทรงแปลจากเรื่อง "สกูล ฟอร์ สะแคนดัล"
(School for Scandal)
ของ ริชาร์ด บรินสลีย์ เشريเดน (Richard Brinsley
Sheridan)

นิกวินัย

ทรงแปลจากเรื่อง "แฟรนซ์ ลีฟว์" (France Leave)
ของ เรจินัลด์ บาร์กลีย์ (Reginald Barkley)

มิตรแท้

ทรงแปลจากเรื่อง "มาย เฟรนด์ ยาร์เลต"
ของ อาร์โนลด์ โคลสเวอร์ซี และ อี บี นอร์แมน

เพื่อนตาย

ทรงดัดแปลงจากเรื่อง "มาย เฟรนด์ ยาร์เลต"
โดยทรงแก้ไขให้เข้ากับเหตุการณ์ในเมืองไทย เนื้อเรื่องเหมือนกับมิตรแท้ นิดก้นแต่ชื่อสถานที่ และ ตัวละครกับคำพูดบางตอน

โรมิโอ จูเลียต

ทรงแปลจากเรื่อง โรมิโอ จูเลียต (Romeo and Juliet)
ของวิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare)

เวนิสวานิช

ทรงแปลจากเรื่อง "เดอะ เมอเชียน ออฟ เวนิส"

(The Merchant of Venice)

ของ วิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare)

เสือเฒ่า

ทรงแปลจากเรื่องของ เสอร์ ยอช ฮอคจิส และ

ค. วิกนีย์ เปอร์ชิวล์

ทาเมียให้แก้ว

ทรงแปลจากเรื่องของ เอ. อี. ทอมมัส (A. E. Thomas)

กิจการของนักสืบวิลสัน

ทรงไต่เคาะจากเรื่องนักสืบของฝรั่ง ¹

2.4.3 บทละครพูดที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ มี 11 เรื่อง ดังต่อไปนี้ คือ

A Statesman's Wife

One Summer Day

Real Ghost

Too Much of a Good Thing

The Man in Khaki

The Taming of Uncle Gideon

The Alibinese ²

A Queer Burglary ³

..

¹ สัมภาษณ์พระมหามนตรีศรีธรรมาภรณ์ (ฉัตร โชติกเสถียร) 29 พฤศจิกายน 2515.

² ทรงแต่งตามเค้านิทาน เอ. อี. ยอนสัน ที่ลงในเบียร์สันแมกกาซีน

³ ทรงแปลจากเรื่อง ผู้ร้ายแฝง

The Earl of Claverhouse ¹

Coup D' Etat ²

For His Child ³

2.4.4 บทละครพูดที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาฝรั่งเศส มี 2 เรื่อง คือ

Le' Duc D' Erretchagay

ทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของ เรอเน ปรากีเระ อูยเก

(Rene' Pradire' Uiguet)

L' homme en Khaki

เนื้อเรื่องเหมือนเรื่อง "The Man in Khaki"

2.4.5 บทละครพูดคำฉันท์ มี 1 เรื่อง คือ

มีพันธะพาสา

2.4.6 บทละครพูดคำกลอน มี 1 เรื่อง คือ

พระร่วง

2.4.7 บทละครพูดสลับลำ มี 2 เรื่อง คือ

วิวาทพระสมุทร

หนามยอกเอาหนามบ่ง

¹ ทรงถอดจากเรื่อง นอย อินทเสน นึกกันแต่ชื่อตัวละครและสถานที่.

² ทรงถอดจากเรื่อง ฉวยอำนาจ.

³ ทรงย่อจากเรื่อง เห็นแก่ลูก

2.4.8 บทละครร้องสลับเจรจา มี 2 เรื่อง คือ

ตั้งจิตคิดคลัง หรือ ชื่นใจไม่สมัคร

วังคี

ทรงพระราชนิพนธ์จากเค้าเรื่อง มิกาดอ (Mikado) ของ
คัมบลิว เอส กิลพอร์ท (W.S. Gilpert)

2.4.9 บทละครร้อง มี 5 เรื่อง คือ

พระเกียรติกร

ทรงแปลจากบทละครว่า

พระร่วง

ทรงปรับปรุงจากบทละครพูดคำกลอน

ศกุนตลา

ทรงแปลจากบทละครของกาลิทาส

สาวตรี

บทร้องซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เพื่อแทรกในบทละครพูดเรื่อง
ปลอยแก่ ของ นายบัว วิเศษกุล

2.4.10 บทละครว่า มี 9 เรื่อง คือ

พระเกียรติกร

ท้าวแสนปม

พระนาละ

พญาราชวังสัน

พญามังกร

พระกเณศเสียบงา ¹

¹ เป็นบทละคร เบิกโรงเรื่องศึกคำบรพ

พระนรสิงหาวตาร ¹

มหาพลี ²

ฤษีเลี้ยงลูก ³

2.4.11 บทละครดึกดำบรรพ์ มี 4 เรื่อง คือ

พระร่วง หรือ ขอมคำคืน

ท้าวแสนปม

ทรงคักแปลงจากบทละครว่า

บทละคร ดึกดำบรรพ์ ตอนจองถนน

บทละคร ดึกดำบรรพ์ ชุดอรชุนกับทศกัณฐ์

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย